

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1915.

Första kammaren.

Nr 61.

Onsdagen den 5 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Anmäldes och bordlades

bankoutskottets memorial:

nr 31, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bankoutskottets utlåtande nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i gällande grunder för pensionering av arméns befäl och underbefäl med vederlikar samt angående tiden för avgång ur tjänst; och

nr 35, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets utlåtande nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fyllnadspension åt bandirektören vid statens järnvägar F. B. H. Santesson.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet herr *Dahls* nästlidne dag bordlagda motion nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen angående försäljning av brännvin.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första kammarens andra tillfälliga utskotts under gårdagen bordlagda utlåtande nr 10.

Vid förnyad föredragning av lagutskottets den 30 sistlidne april och den 1 innevarande maj bordlagda utlåtande nr 28, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förändrade bestämmelser rörande ersättning till vittnen och sakkunniga i rättegångsmål, biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om beredande
av möjlighet
för samvets-
ömma värn-
pliktiga att
civilklädda ut-
föra arbete
för statens
räkning.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts den 30 sistlidne april och den 1 innevarande maj bordlagda utlåtande nr 11, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning i fråga om möjlighet för värnpliktiga, som av samvetsbetänkligheter vägra fullgöra sin värnplikt, att utföra annat arbete för statens räkning.

I en inom andra kammaren avgiven motion, nr 152, hade herr *Berg* i Munkfors hemställt, att riksdagen måtte besluta om en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda på vad sätt värnpliktiga, som av samvetsbetänkligheter vägrade att ikläda sig uniform och fullgöra sin värnplikt, måtte kunna beredas möjlighet att utföra annat kulturellt arbete för statens räkning.

Sedan andra kammaren hänvisat motionen till sitt femte tillfälliga utskott, hade detta i avgivet utlåtande hemställt, att andra kammaren för sin del måtte besluta, det riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda på vad sätt värnpliktiga, som funnes hysa samvetsbetänkligheter mot vapentjänst, måtte kunna befrias ej blott såsom nu från sådan tjänst utan jämväl från skyldigheten att bära uniform, för att i stället beredas tillfälle att under motsvarande tid utföra annat, civilt arbete för statens räkning, samt att Kungl. Maj:t måtte vidtaga de åtgärder, var till denna utredning kunde föranleda.

Mot detta utskottets förslag hade reservationer avgivits av, bland andra, herrar *Liljedahl* och *Sundström*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utarbete och för riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i värnpliktslagen, att värnpliktig, vilken av samvetsbetänkligheter vägrade ikläda sig uniform för fullgörandet av sin värnplikt, måtte åläggas att civilklädd utföra annat arbete för statens räkning, dock att detta bleve av något längre varaktighet än den militära tjänstgöringen.

Sedan andra kammaren bifallit herrar *Liljedahls* och *Sundströms* yrkande, hade ärendet överlämnats till första kammaren, som hänvisat detsamma till förberedande behandling av sitt första tillfälliga utskott, vilket i nu föredragna utlåtande på återopade skäl hemställt, att första kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölle, att Kungl. Maj:t täcktes taga under övervägande, huruvida det genom nådiga cirkuläret den 21 februari 1902 vederbörande truppförbandschefer lämnade bemyndigandet beträffande värnpliktig, som funnes hysa samvetsbetänkligheter mot vapentjänst, måtte kunna utvidgas därhän, att det beredde möjlighet att låta sådan värnpliktig civilklädd och under lämplig tillsyn utföra arbete för statens räkning vid eller utom truppförbandet.

Reservation hade avgivits av herr *H. Hammar skjöld*, vilken likväl ej däri antytt sin mening.

Herr Hammarskjöld: Herr talman, mina herrar! Som kammaren finner, har jag icke kunnat vara med om det beslut, vartill utskottet kommit, utan reserverat mig däremot. Jag skall nu försöka angiva skälen för, att jag blivit reservant.

Jag är ense med utskottet därutinnan, att till samvetsbetänkligheter av denna art bör tagas all den hänsyn, som utan efter sättande av statens auktoritet skäligen kan medgivas. Men jag anser, att denna hänsyn redan är tagen genom nådiga cirkuläret av den 21 februari 1902, varigenom vederbörande kårchefer be- myndigats att låta dem, som efter noggrann prövning befunnits hysa samvetsbetänkligheter mot krigstjänst, fullgöra sin värn- plikt genom annat arbete på lägerplatserna utan att behöva del- taga i vapenövningarna. Nu har emellertid samvetsömheten gått ännu längre. Nu förklara en del värnpliktiga — det är ett mycket ringa antal, det uppges vara ett 10-tal årligen — att det icke är nog med, att de icke kunna delta i vapenövningarna, utan de kunna icke ens bära uniform, emedan detta strider mot deras samvete, och de kunna icke göra någon sorts arbete på lägerplatserna. Det säges i utskottsbetänkandet, att civilt arbete på lägerplatserna i verkligheten utgör ett surrogat för vapen- tjänsten, och att därför samvetsömme värnpliktiga skulle ha skäl till att icke fullgöra sådant arbete. Men såvitt jag kan se, är det arbete, som utskottet vill, att de samvetsömme skola ut- föra, av ungefär samma slag som det nyss nämnda arbetet. Det blir också ett surrogat för vapentjänsten, och om en samvets- öm icke kan delta i vapenövningar eller rengöringsarbete och dylikt på lägerplatserna, skulle han ju icke heller kunna exempel- vis arbeta som gevärshantverkare, ty gevären äro ju avsedda att döda fiender med, och hur skulle han kunna arbeta som skrädderi- arbetare? Det kan ju hända, att han får göra militäruniformer, och detta bör ju också vara stridande mot hans samvete.

Utskottet anser, att om dess förslag kunde bifallas, skulle det arbete, som de värnpliktige få utföra, särskilt om det göres tämligen tungt, bliva fullt lika krävande som vapentjänsten och därigenom icke komma att locka till simulation. De som annars vore frestade att simulera samvetsnöd, skulle då hellre taga vapen i hand och ikläda sig sin uniform, än de skulle vilja påtaga sig sådant arbete. Utskottets mening härutinnan strider alldeles bestämt mot andra kammarens mening, ty den kammaren har i sitt betänkande sagt, att det tydligen vore mycket farligt, därför att det lockar till simulation, om man toge sådant arbete, såvida man icke förlängde det med exempelvis 10 procent. Emel- lertid tror jag för min del, att andra kammarens uppfattning härvidlag är riktigare än utskottets. Jag tror, att här föreligger en verklig fara, att simulanternas antal skulle bli ganska stort.

Det har ju sagts förr, att det är mycket svårt för en läkare att undersöka, om en värnpliktig, som föreger sig vara sjuk, är verkligt sjuk eller om simulation föreligger. Det skulle vara tämligen lätt för dylika simulanter att kunna narra läkaren.

Om beredande av möjlighet för samvets- ömma värn- pliktiga att civilklädda ut- föra arbete för statens räkning.
(Forts.)

*Om beredande
av möjlighet
för samvets-
ömma värn-
pliktiga att
civilklädda ut-
föra arbete
för statens
räkning.
(Forts.)*

Men vad skola vi då säga, om man skall börja undersöka, huruvida en person har samvetsnöd eller om han simulerar dylika känslor och samvetsbetänkligheter? Huru skall man kunna komma till någon absolut visshet i den punkten? Det torde bli betydligt kinkigare än att undersöka dem, som simulera sjukdom och dålig kroppskonstitution. Jag anser därför, att det vore en mycket betänklig åtgärd att gå in på vad utskottet föreslagit, ty de samvetsömma komma säkerligen att ökas högst betydligt i antal därigenom.

Det har varit av ett visst intresse för denna frågas utredning att få reda på, huru det förhåller sig i andra länder. En mycket framstående militär, framstående särskilt genom sin kännedom om militära förhållanden i utlandet, har blivit tillfrågad och förklarat, att, såvitt han känner, icke något land finnes, där samvetsömma värnpliktiga befrias från bärande av uniform. Från annat militärt håll har meddelats att i Tyskland, den förkättrade militarismens hemland, i visst fall hänsyn toges till värnpliktiga, som för sitt samvete icke vilja bära vapen. Där har förr varit så, att mennonitersekten, i vars troslära ingår, att man icke får göra krigstjänst, var alldeles befriad från all värnplikt. Så fick Tyskland ny lag angående värnplikten år 1867. Då upphävdes den gamla bestämmelsen angående mennoniternas befrielse. Men redan följande år, 1868, kom en förordning, att medlemmar av de gamla mennonitersläkterna, som redan före 1867 tillhörde denna sekt, dessa och deras äkta efterkommande skulle, såvitt de icke frivilligt erbjödo sig att fullgöra sin värnplikt, få den lättnaden, att de icke skulle behöva bära vapen, utan skulle kunna användas som sjukvårdare i lasaretten, skrivare, ekonomihantverkare, trängkuskar och dylikt. Då kan man fråga, varför denna tillåtelse skulle inskränkas endast till de gamla mennonitersläkterna, och varför icke de, som senare blivit mennoniter, kunde få samma förmån. Ja, anledningen härtill synes mig vara tydlig och klar. Man ville undvika, att det skulle bli en stark tillströmning till mennonitersekten. Ty om man hade medgivit alla dess anhängare frihet från vapentjänst, skulle troligen ofantligt många hava blivit mennoniter. Man ville taga bort lockelsen att övergå till denna sekt. Jag undrar, om icke första kammaren skulle göra mycket klokt i, om den också tog bort lockelsen att bli alltför samvetsöm. Skillnaden mellan mennoniternas uppfattning och våra samvetsömma värnpliktiges är den, att mennoniterna vilja icke bära vapen, men hava icke vägrat bära uniform eller fullgöra annat arbete på lägerplatserna. Den svenske samvetsömmen värnpliktige kan för sin samvetsömhet icke taga på sig ett par uniformsbyxor. Det är skillnaden.

Nu kan man fråga mig: Anser ni icke, att det är något motbjudande i att döma ärliga samvetsömma till fängelsestraff, för att de icke vilja handla mot sitt samvete? Jo, visst är det motbjudande, det erkänner jag villigt. Men än mera motbjudan-

de vore det, om man skulle liksom premiëra och uppställa lokaler för hycklare att undandraga sig sin uppenbara plikt att försvara sitt fädernesland. Nu tyckes det, som om det icke skulle finnas något annat tillförlitligt medel att skilja mellan ärliga samvetsömma och hycklare än fängelsestraff. Och huru motbjudande det än är, anser jag, att man måste ha det kvar, tills man kan hitta på något annat. Det är en probersten på ärligheten. Ty jag tror knappast, att en hycklare gärna vill sitta i fängelse. Jag tror, att han hellre tar på sig uniformen och förrättar sitt arbete. Vi hava ju för övrigt ett medel att undvika det upprörande fängelsestraffet, och det är Kungl. Maj:ts benädningsrätt. Men det är ju förskräckligt, säger man, att man skall behöva begära nåd, för att man handlar efter sitt samvete. Ja, det är en enskild medborgares ovillkorliga plikt att lyda landets lagar. Staten står dock över den enskilde, och den enskilde har icke rätt att sätta sig upp och kräva någon sorts överhöghet över staten. Kommer den enskildes samvete i kollision med statens intresse, måste den enskilde ge vika. Staten får icke ge vika i den punkten. Det vore ju helt och hållet upplösande för staten. Då är det icke heller något klandervärt i, att den enskilde får hos Kungl. Maj:t begära att av nåd bliva befriad. Där det kan provas, att han har en ärlig samvetsnöd, där må han också helt och hållet av Konungen kunna befrias.

Herr talman! Jag har efter moget övervägande kommit till det resultat, att det vore högst betänkligt att vidtaga denna åtgärd att i en sådan utsträckning medgiva befrielse från vapentjänst, som utskottet här föreslagit, och jag yrkar därför avslag på utskottets betänkande. På samma gång jag gör detta, tillåter jag mig citera ett yttrande, som påstås hava fällts helt nyligen till en deputation, som yrkade på frihet för de samvetsömma — ett yttrande, som skulle hava fällts av Hans Majestät: »Någon ordning skall det väl vara, om det så är monarki eller republik.»

Herr Hallberg: Den ärade talaren och reservanten i utskottet menade, att den utväg, som utskottet föreslagit, vore i hög grad betänklig såsom alltför mycket inskränkt i statens auktoritet och intresse. Jag har icke den uppfattningen, att så är förhållandet. Talaren menade, att all skälighänsyn redan vore tagen till dessa samvetsömma. Jag medger, att den hänsynen i viss mån är ganska långt utsträckt redan nu. Men det har ju tyvärr befunnits, att den icke är tillräcklig, utan att här finnes sådana samvetsömma, som betrakta uniformen som en högst flagrant symbol av krigsväsendet och anse sig av sitt samvete hindrade att ikläda sig den dräkten. Man må betrakta dessa människor, huru man vill, betrakta dem såsom efterblivna och se ned på dem med högdragen min. Faktum är dock, att de finnas, fastän i synnerligen begränsat antal. Men detta begränsade antal är tillräckligt för att etablera det skådespel man får

Om beredande av möjlighet för samvetsömma värnpliktiga att civilklädda utföra arbete för statens räkning.
(Forts.)

Om beredande
av möjlighet
för samvets-
ömma värn-
pliktiga att
civilklädda ut-
föra arbete
för statens
räkning.
(Forts.)

bevittna, då sådana personer dömas till fängelse. Vi ha en sådan person på fängelset i Malmö. För mig kännes det, det får jag säga, och det tillstod även den siste talaren, i högsta grad upprörande, detta skådespel, när man har den förvissningen, att man finner sig av verkligt ärlig övertygelse förhindrad att bära uniform.

Jag skulle ställa mig ganska betänksam, om det gällde att träda in på en ny väg, men så är icke förhållandet. Om kammarens ledamöter behagat studera handlingarna, torde de ha funnit, att riksdagen har själv uttryckligen uttalat sig för, att man skall söka ordna saken med dessa samvetsömma. 1901 års riksdag avlät en skrivelse till Kungl. Maj:t, vari den uttalade den önskan, att i sammanhang med antagandet av den nya värnpliktslagen bemyndigande måtte meddelas vederbörande truppbefälhavare att, i den mån omständigheterna därtill kunde föranleda, meddela värnpliktige, som funnes hysa betänkligheter mot vapentjänst, befrielse från sådan tjänst och i stället använda dem till annan lämplig tjänstgöring vid truppen. Denna framställning från riksdagens sida föranledde utfärdandet av kungl. cirkuläret av den 21 februari 1902, som bemyndigar vederbörande truppbefälhavare att, om »de vid noggrann prövning av omständigheterna i varje särskilt fall finna övertygande skäl föreligga till antagande, att värnpliktig, som vägrar att fullgöra vapentjänst, därtill föranledes av allvarliga samvetsbetänkligheter mot sådan tjänst, förordna, att dylik värnpliktig skall användas till annan lämplig tjänstgöring vid truppförbandet.» Så lyda nu gällande bestämmelser. Den ändring, som utskottet ifrågasätter, går icke ut på annat än en utvidgning av åberopade bemyndigande så, att truppbefälhavare skall kunna medge sådan samvetsöm att få *civilklädd* utföra det arbete, som honom enligt nyss åberopade cirkulär pålægges. Jag kan icke förstå, att det är något så förskräckligt farligt i denna utvidgning. Den ärade talaren menade, att frestelsen till simulation skulle genom denna utsträckning ökas. Det är mig ofattligt. Jag kan icke förstå, huru det skulle vara möjligt. Det är ju icke meningen att befria en sådan samvetsöm från något arbete, som honom nu ålägges. Det gäller endast att befria honom från att bära uniform. Det skulle väl snarare vara något mindre fördelaktigt, eftersom han får slita sina egna civila kläder. Huru detta skulle kunna utgöra en större frestelse, är som sagt för mig omöjligt att förstå.

Talaren utlät sig vidare om den stora svårigheten att kunna bedöma samvetsömhetens äkthet. Jag medger, att den svårigheten förefinnes, men den förefinnes redan nu, och icke lär den svårigheten stegras därigenom, att en person skulle få gå *civilklädd*. Prövningen blir varken svårare eller lättare, såvitt jag förstår.

Nu kan man säga, att den gången riksdagen fattade detta beslut år 1901, gick riksdagen kanske något för långt, men att,

om man gjort det, man icke bör gå än vidare. Ja det kan ju sägas, men jag tror knappst, att det resonemanget är fullt hållbart ty har man sagt ja en gång, får man draga konsekvenserna därav och handla logiskt. Och att man utvidgar denna frihet på nu föreslaget sätt, betyder icke att man gör något värre, utan endast att man tager följderna av sitt beslut, i det man vill rimligen tillgodose dessa samvetsömma, så att de icke komma i konflikt med sitt samvete. Jag kan som sagt icke se, att det är något annat än konsekvens i denna askådning, och att man alltså bör bevilja ifrågavarande personer rätten att gå civilklädda, när nu statens intresse icke äventyras, och det kan icke med fog sägas, att så sker. Vid varje truppförband finnas redan nu personer, som utföra civilt arbete civilklädda, även om det är ett begränsat antal. Nu har andra kammaren anvisat en annan utväg att afhjälpa saken, men håller för givet, att denna kammare dock icke är sinnad att följa medkammaren.

*Om beredande
av möjlighet
för samvets-
ömma värn-
pliktiga att
civilklädda ut-
föra arbete
för statens
räkning.
(Forts.)*

Den ärade talaren framhöll Kungl. Maj:ts benådningsrätt. Det förhåller sig emellertid så med dessa samvetsömma, att de icke vilja söka nåd, och då dömas de till urbota straff för sin vägran att bära uniform och få avtjäna straffet. Skådespelet får nog spelas ut till slut. Om jag känner dessa samvetsömma rätt, tvivlar jag, att någon skall vara villig att söka nåd.

Slutligen är jag i tillfälle att upplysa, som jag tror med full visshet, att den anordning, som av utskottet föreslagits, skall av den högsta militära auktoriteten i riket understödjas och befinnas vara den lämpligaste både beträffande sättet att få ur världen denna tråkighet och beträffande anordningens utförbarhet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Wrangel: Herr talman, mina herrar! För mig står det alldeles klart, att de bestämmelser, som utskottet här förordar, icke allenast äro obehövlige, utan även skulle kunna verka till skada. De äro obehövlige därför, att vi, såsom utskottets ärade ordförande påpekat, redan hava bestämmelser, varigenom de samvetsömma värnpliktiga kunna fritagas från att bära vapen. Jag skall anhänga att särskilt få fästa uppmärksamheten vid ett uttalande, som reservanterna i andra kammaren med anledning härav gjort. De hava visserligen sagt, att det skulle vara behöfligt, att en undervisning i detta stycke särskilt meddelades, men jag tror för min del, att saken är så klar, att envar, och även de samvetsömma värnpliktiga, bör kunna förstå den utan undervisning. De samvetsömma »skulle då kunna få klart för sig, att de genom fullgörandet av sin värnplikt kunna i händelse av krig lämna sjuka och sårade både i egen och fiendens armé hjälp å slagfältet, att det därvid är nödvändigt vara iförd uniform för att ej bliva behandlad som marodör, att sjukvårdssoldatens särskilt utmärkta uniform just

*Om beredande
av möjlighet
för samvets-
ömma värn-
plikliga att
civilklädda ut-
föra arbete
för statens
räkning.
(Forts.)*

symboliserar den kristna kärlek till både vän och fiende, som brukar åberopas av dem, som vägra iföra sig även sjukvårdssoldatens uniform». Och slutligen tillägga reservanterna, vilkas förslag för övrigt antogs av andra kammaren, att »kanske flera av dessa värnpliktsvägrare inse, att den religiösa eller politiska påverkan, de varit utsatta för, i grunden varit människofientlig». — Ja, den som varken vill försvara sitt land med vapen i hand, vilket ju eljest plägar anses som en av våra heligaste skyldigheter, eller bispringa sina lidande bröder, vare sig vänner eller fiender, den är, enligt mitt förmenande, förtjänt av straff. Om hans samvete verkligen skulle bjuda honom att helt och hållet vägra att lämna sina sårade kamrater tjänster, så torde det väl icke vara så beklagligt, om en sådan man göres till martyr.

Jag skall be att med några få ord få fästa mig vid ett par uttalanden av utskottet, vilka jag finner vara minst sagt egendomliga. Jag tror, att det blir omöjligt att sätta några gränser, om man går vidare på den väg, som man, enligt den senaste ärade talarens yttrande, en gång slagit in på. Han sade: Har man en gång sagt ja, måste man också taga konsekvenserna. Ja, det är just dessa konsekvenser jag fruktar för. Det gäller här att tillåta samvetsömma att gå i civila kläder. Den ärade utskottsordföranden gav nyss exempel på, huru man kan tänka sig att de kunna vägra att utföra arbete. De kunna vägra att tillverka uniformer, de kunna vägra att sköta vapenvård o. s. v. Ja, jag tror, att man kan komma mycket långt på den vägen, att de samvetsömma skulle kunna hitta på många förevändningar för att undandra sig även andra skyldigheter. En stor del, beklagligt nog en alltför stor del, av våra skatter gå till militära ändamål. Det skulle kunna hända, att de samvetsömma vägrade att betala dessa skatter och framför allt vägrade att betala värnskatten, som helt och hållet och utan avkortning går till militära ändamål. Det är dessa konsekvenser, som jag för min del tror vara synnerligen farliga.

Men det är även andra saker i denna framställning, som göra mig betänksam. Utskottet talar om, att sådana värnpliktiga skulle i civila kläder under lämplig tillsyn utföra civilt arbete, och längre ned talas det om, att de skulle stå under krigslagarna. Jag erkänner, att jag har mycket svårt att föreställa mig huru denna lämpliga tillsyn skall gå till. Om de, liksom sina kamrater, gå klädda i uniform, går tillsynen till på övligt sätt, men om de äro civilklädda och icke kunna igenkännas, i synnerhet då det är litet mörkt, är jag rädd för, att tillsynen blir omöjlig att utöva. Icke desto mindre har utskottet emellertid förklarat, att frågan om, huru uppsikten över de värnpliktiga lämpligen borde ordnas, vore med detta förslag ur alla synpunkter nöjaktigt löst. Jag ber att få förklara, att jag icke alls kan finna, att den lösningen är nöjaktig.

Mycket vore för övrigt att tillägga, men då utskottets ärade ordförande redan framhållit det mesta, skall jag, herr

talman, inskränka mig till att på grund av de skäl jag anfört yrka avslag på utskottets hemställan.

*Om beredande
av möjlighet
för samvets-
ömma värn-
pliktiga att
civilklädda ut-
föra arbete
för statens
räkning.
(Forts.)*

Herr Petré: Herr talman, mina herrar! Den siste ärade talaren påstod, att det förslag, som här framställts, skulle vara obehövt, enär vi redan hava för de samvetsömma värnpliktiga nödiga undantagsbestämmelser. Med anledning härav har jag begärt ordet för att genom relaterande av ett konkret fall visa, att detta herr Wrangels påstående icke är riktigt.

Jag deltog i går inom medicinalstyrelsen i avgörandet av ett ärende av här ifrågavarande art. Styrelsen hade nämligen blivit anmodad att avgiva utlåtande angående sinnesbeskaffenheten hos en person, som blivit åtalad för olovligt undanhållande och värnpliktsvägran; och jag har trott det kunna vara av något intresse i denna diskussion att nämna några ord om fallet, då det är ett typiskt exempel på värnpliktsvägran på grund av samvetsbetänkligheter. Fallet är i korthet följande:

En 30 års man blev på nyåret inkallad till rikets försvar med inställelse den 12 januari. Tre dagar dessförinnan skrev han till vederbörande befälhavare, att han icke kunde inställa sig, enär det vore hans övertygelse, att krigsövningar strede mot Jesu lära, ty Jesus säger: »Du skall icke dräpa, du skall älska din nästa som dig själv.» Han förklarade sig emellertid villig att inställa sig till förhör. Kronolänsmannen i orten, vilken såsom hans närmaste granne väl kände honom, lyckades emellertid förmå honom att frivilligt inställa sig, vilket dock skedde först dagen efter den, till vilken han blivit inkallad, och åtalades han därför för olovligt undanhållande. Vid inställelsen medhade han en skrivelse från kronolänsmannen, däri denne som sin övertygelse uttalade, att mannens ifråga vägran icke berodde på tredska utan på en djupt rotad övertygelse om det orätta uti att bära vapen mot sina medmänniskor och att även årslånga straff säkerligen icke på något som helst sätt skulle rubba honom i hans övertygelse utan tvärt om vidare befästa hans tro. Då han ett par dagar efter inställelsen anlände till vederbörande truppförband, fördes han till sjukhuset, ifördes uniform och beordrades att fullgöra handräkningsarbete inom sjukhuset. Trots alla föreställningar, varningar för följderna och övertalningsförsök vägrade han emellertid att utföra detta arbete, och inför krigsrätten vidhöll han denna sin vägran, motiverande sitt handlingssätt därmed att, då även sjukhuset vore »ett verk inom armén» och sålunda »indirekt verkade för krigsföring», han icke på grund av samvetsbetänkligheter kunde tjänstgöra ens inom sjukhuset. På grund av vad som sålunda förekommit begärde krigsrätten medicinalstyrelsens yttrande om mannens sinnesbeskaffenhet, och förordnade styrelsen med anledning härav att han skulle bli föremål för observation och undersökning å Vänersborgs hospital, där han så intogs den 1 mars.

Den förste ärade talaren framhöll, att det kan vara svårt

*Om beredande
av möjlighet
för samvets-
ömma värn-
plikliga att
civilklädda ut-
föra arbete
för statens
räkning.
(Forts.)*

att avgöra, huruvida simulation föreligger, redan när fråga är om kroppslig sjukdom. Huru mycket värre måste det då icke vara — sade den ärade talaren ifråga — att avgöra, om simulation föreligger, när samvetsömhets förebäres. Jag vill då till en början förutskicka den anmärkningen, att vid alla undersökningar rörande psykiska tillstånd, där saken icke i och för sig är uppenbar, måste man införskaffa noggranna upplysningar om individens ifråga hela föregående liv och åskådning. På samma sätt skedde även i detta fall. Man införskaffade närmare upplysningar i nu nämnda hänseenden genom kronolänsmannen, och på så sätt fick man mycket noggranna upplysningar om mannens hela föregående liv. Han hade på sin tid — han är, som nämnts, nu 30 år — fullgjort sin värnplikt utan samvetsbetänkligheter, ty det var först för 2 ½ år sedan han blev omvänd till sin nuvarande religiösa uppfattning, och jämte sin hustru, som även anslöt sig till samma uppfattning, ingick i »fri-baptisternas» samfund, inom vilket den religiösa uppfattningen råder, att det icke är tillåtet att på något som helst sätt befatta sig med militärväsendet. Vid undersökningen å hospitalet kom överläkaren till den bestämda uppfattningen, att mannens vägran att bära uniform och att fullgöra arbete å militärsjukhuset utslutande berodde på hans religiösa åskådning. Han hade i övrigt ett gott allmän-omdöme, vore ordinariskt begåvad och visade intet tecken till sinnessjukdom. Om nu också en så sträng religiös uppfattning som denna vår värnpliktsvägrares för många här i kammaren måhända kan synas som tämligen analog med en förryckt idé, synes det mig dock icke möjligt att beteckna en person som sinnessjuk endast därför att han icke visar annat abnormt än att han alltför konsekvent följer Mästarens bud: »Du skall icke dräpa.» Mannen måste med andra ord, trots sin trånga religiösa uppfattning, betraktas som i lagens mening tillräknelig.

Herr Wrangel sade nu, att en värnpliktig, som vid inkallelse till krigsövningar icke ens vill tjänstgöra å sjukhuset, vore förtjänt av straff. Mig synes det dock fullständigt meningslöst att döma en sådan person till fängelse. Ty man kan vara övertygad om, att han även av ett långvarigt fängelsestraff icke låter sig rättas eller bibringas någon ändrad uppfattning i frågan. Tvärtom är det — såsom också kronolänsmannen, som väl kände honom, framhållit — mycket sannolikt att han därigenom endast blir än mera befastad i sin tro. Till belysande av detta förhållande kan det vara av intresse att relatera ett yttrande han hade på hospitalet. Han sade nämligen där, att han vore »glad över, att han blivit kallad till detta»; han väntade icke någon belöning i detta livet men väl i det tillkommande. Ett sådant yttrande tyder på att fängelsestraffet snarare skulle bringa honom en lyckokänsla, tillfredsställelse över att ha blivit martyr.

När det nu faktiskt förekommer sådana fall, där det icke

kan bliva tal om simulation, då det alltså finnes personer, vilkas religiösa tro är av den art, att de icke anse sig kunna taga någon som helst befattning med militärväsendet, ja icke ens bära uniform och tjänstgöra å sjukhus, synes det mig vara lagstiftarens skyldighet att taga hänsyn till detta förhållande.

Den första ärade talaren uttalade sina farhågor för att statens auktoritet skulle bli lidande, om utskottets förevarande hemställan bifölles och undantagsbestämmelserna för de samvetsömman värnpliktige sålunda komme att utvidgas. Att statens auktoritet kan bli lidande, om en person icke rättar sig efter gällande lag, är ju tydligt, men jag har svårt att förstå, att statens auktoritet kan lida därav att lagen ändras så att överträdelse icke behöver ifrågakomma.

Man har även sagt, att, om undantagsbestämmelserna för de samvetsömman värnpliktige utvidgades, skulle det vara fara värt, att mången begagnade sig härav. Jag kan dock icke inse, att faran i detta hänseende skulle bli större än med nuvarande bestämmelser. Men då herr Hallberg redan ingående bemött denna invändning, skall jag icke vidare taga kammarens tid i anspråk, utan ber nu, herr talman, att — då erfarenheten visat, att ett verkligt behov förefinnes att utvidga undantagsbestämmelserna för samvetsömman värnpliktige — få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Om beredande
av möjlighet
för samvets-
ömman värn-
pliktiga att
civilklädda ut-
föra arbete
för statens
räkning.
(Forts.)*

Herr Wrangel: Jag kan icke underlåta att som min mening framhålla, att vad den senaste ärade talaren anfört ytterligare strukit under de skäl, som tala för, att vi böra avslå utskottets hemställan. Atminstone på mig har det gjort ett sådant intryck. Herr Petrén kommer med ett enda exempel för att visa nödvändigheten av att vidtaga sådana åtgärder, som utskottet här förordar. Men jag tycker att det är ett olyckligt exempel. Den man, varom här är fråga, börjar sin bana, sedan han blivit omvänd, med att försumma inställa sig till mönstring. Ja, om detta kan ingå i den kristliga uppfattningen hos den sekt, han tillhör, vet jag icke, men det synes mig vara mer än besynnerligt.

Den senaste ärade talaren förklarade vidare, att mannen ifråga icke på något sätt ville befatta sig med militärväsendet. Ja, det är just sådana jag är rädd för, sådana som icke på något sätt vilja hjälpa sjuka eller bidra till försvaret. Vart skall det taga vägen, om man gör en sådan utvidgning som det är fråga om? Kan verkligen herr Petrén på allvar tycka, att det skulle vara något så förskräckligt, om en sådan värnpliktsvägrare bleve straffad, då herr Petrén själv förklarat, att han nog skulle bliva än mera befastad i sin tro genom bestraffningen och att bestraffningen komme att bringa honom en lyckokänsla? Är det icke en viss motsägelse mellan att man skall hindra honom att bliva martyr å ena sidan, och att å andra sidan säga, att detta martyrskap gör honom verkligt lycklig? För övrigt är

*Om beredande
av möjlighet
för samvets-
ömma värn-
pliktiga att
civilklädda ut-
föra arbete
för statens
räkning.
(Forts.)*

det väl icke för denne ensamme individs skull eller möjligen för några av hans kamrater, som man skall lagstifta. Det kan vara ofantligt mycket synd om en eller annan individ, som ådömes bestraffning för sin religiösa övertygelses skull, men såvitt jag förstår äro dessa straff i första hand avsedda att verka avskräckande, och i sådant syfte tror jag det är nödvändigt, att de stå kvar.

Herr talman! Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Petrén: Den siste ärade talaren tog fasta på mitt uttalande, att straffet icke skulle verka avskräckande på den person jag talat om utan i stället bereda honom en känsla av lycka, och yttrade att det vid sådant förhållande ju icke vore någon anledning att befria honom från straff. Men jag ber att få framhålla, att, om personen ifråga genom straffet icke kommer att ändra uppfattning, vilket ju vore meningen med straffet, följden blir att han om han vid förnyad inkallelse fortfarande vägrar att infinna sig får förnyat straff undan för undan. Nu frågar jag: kan det verkligen vara mening uti att samhället på detta sätt skall låta döma en i övrigt oförvitlig medborgare, en karaktärsfast och präktig individ, till upprepade fängelsestraff?

Herr Wrangel sade vidare, att man icke kan lagstifta särskilt för denne individ eller det fåtal det här gäller. Men ett sådant behandlingssätt som det nämnda är naturligtvis lika upprörande, om det härvid är fråga om färre eller flera. Lyckligtvis är det dock, såsom också framhålles i utskottets betänkande, endast ett fåtal det här gäller. Men det är just på grund av detta, låt vara, mycket ringa fåtals religiösa uppfattning, som ett behov föreligger att nu utvidga undantagsbestämmelserna för samvetsömma värnpliktiga.

Herr talman! Jag ber fortfarande att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Trygger: Herr talman, mina herrar! Jag tror, att, när man skall bedöma denna fråga, det icke är olämpligt att se efter, vad grundlagen i 16 § principiellt säger angående densamma. Där står, att Konungen skall ingens samvete tvinga eller tvinga låta, utan skydda var och en vid en fri utövning av sin religion, såvitt han därigenom icke störer samhällets lugn eller allmän förargelse åstadkommer. Vi finna, att lagstiftaren här tydligen uttalat, att det finnes gränser för enskildas samvetsbetänkligheter och att, när man i varje fall skall avgöra, huruvida man verkligen bör giva vika för dessa betänkligheter, man har att se efter, huruvida detta låter förena sig med statens berättigade krav, så att man icke offrar statens stora och viktiga intressen för mindre, personliga intressen.

Utskottets majoritet har i själva verket ställt sig på samma ståndpunkt, ty utskottets majoritet har uttalat följande: »Några samvetsbetänkligheter mot åtagande av dylikt arbete», man talar om

skrädderiarbete etc., »torde näppeligen med fog kunna yppa sig, enär etc.», och så tillägger slutligen utskottet att dessa personer skola stå under krigslagarna. Utskottet har sålunda såsom stöd för sitt förslag åberopat att även om det vore någon, som hade samvetsbetänkligheter mot att göra vad utskottet vill ålägga honom, hade dessa samvetsbetänkligheter icke något fog för sig. Utskottet har således självt erkänt, att man icke kan utan vidare falla undan för vilka samvetsbetänkligheter som helst, utan de måste hava någon förnuftig grund, och jag tror att om utskottet tillämpat detta, när utskottet skrev sitt betänkande, skulle utskottet hava funnit att det är en betydlig skillnad mellan det beslut, som riksdagen fattade 1901 och som har föranlett det kungl. cirkuläret om att regementschef kan befria ifrågavarande värnpliktig från den egentliga vapentjänsten och i stället använda honom till annat arbete vid trupp, och utskottets förslag, som går ut på att dessa värnpliktiga befrias även från att bära uniform, ja rentav även kunna befrias från att tjänstgöra vid truppen mot att utföra annat arbete.

Se vi på de praktiska olägenheterna av utskottets förslag, särskilt i fråga om befrielsen från att bära uniform, så förstå herrarna mycket väl att det är ojämförligt mycket svårare att uppehålla disciplinen inom en trupp, där icke alla bära uniform, än om de göra det. Uniformen är ett viktigt medel för att kunna upprätthålla disciplin. Därtill kommer en annan sak. Med en bestämmelse sådan som utskottet här förslagit — den skulle naturligtvis icke gälla blott i fred utan ock i krig — så som vi tänka oss dessa värnpliktige utan uniform tjänstgöra vid en fältarmé, vad blir då följden? Jo, naturligtvis att de icke behandlas såsom soldater. De hava icke det skydd, som soldater hava, utan de betraktas såsom marodörer och följaktligen kunna de överhuvud taget endast med svårighet användas av den militära ledningen, och om de användas, löpa de en synnerligen stor risk. Således, det förbjuder sig självt att under krig, om man vill använda dem vid trupp, tillämpa vad utskottet här har föreslagit.

Men för mig är den allra viktigaste skillnaden mellan vad utskottet har föreslagit och vad som hittills har gällt den, att utskottets förslag i själva verket utgår ifrån att man skulle kunna såsom berättigade erkänna samvetsbetänkligheter mot att överhuvud taget bidra till sitt lands försvar. Man kan möjligen förstå, låt vara att man själv icke har den uppfattningen, att människor icke vilja öva sig i vapen och bära dessa för att bruka dem till att döda eller skada, låt vara landets fiender, men att personer icke vilja bidra till sitt lands försvar, när de likväl fritagas ifrån att själva bära vapen, förefaller åtminstone mig vara rama oförnuftet, och såvitt jag förstår kan staten icke falla undan för ett sådant anspråk från den enskildes sida. Här står statens intresse och enligt min mening det största av alla statsintressen alldeles bestämt emot den enskildes anspråk.

Det kan emellertid förekomma särskilda fall, säger man, då en person har en sådan samvetsömtalig uppfattning, och är det då rim-

Om beredande av möjlighet för samvetsömma värnpliktiga att civilklädda utföra arbete för statens räkning.
(Forts.)

Om beredande
av möjlighet
för samvets-
ömma värn-
pliktiga att
civilklädda ut-
föra arbete
för statens
räkning.
(Forts.)

ligt att straffa honom upprepade gånger med fängelse? På det svarar jag detsamma som utskottets ärade ordförande. I sådana fall har den kungl. benådningsrätten sin rätta plats. Då har förut vid domstolarna utretts hela saken. Denna utredning har tydligen varit ägnad att få fram sanningen. Har utredningen lämnat det resultat, att verkligen denne man är så egendomligt anordnad i sitt inre, att han har samvetsbetänkligheter i sådan utsträckning, som jag nu nämnde, ja, då må Konungen benåda honom från det straff, vilket han blivit ådömd. Det är en person, som enligt min uppfattning åtminstone måste anses vara svag i sitt sinne, men även om han icke skulle vara det, är han en så egendomlig person, att det måste anses för den mest naturliga uppgift för den kungl. benådningsrätten att med avseende på honom låta nåden bryta igenom en lag, som för människor i allmänhet kan gälla och vars giltighet statens intresse kräver.

Jag ber att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Sandler: Herr talman! Jag hade icke tänkt att här skulle behöva ifrågakomma en principdebatt, om huruvida man skall taga hänsyn till allvarliga samvetsbetänkligheter i förevarande hänseende eller icke. Jag föreställer mig nämligen, att den principdebatten förekom, när frågan senast var före i riksdagen, nämligen år 1901, då faktiskt riksdagen erkände och uttalade sig för att man bör taga hänsyn till allvarliga samvetsbetänkligheter, när de gälla värnpliktstjänst. Jag ber därför att nu till en början få markera vad frågan egentligen rör sig om här, så att man icke ger den större dimensioner, än den bör hava. Här är ju egentligen fråga om ingenting annat än, huruvida en person, om vilken nu här talas, den som har samvetsbetänkligheter, skall få utföra arbete för statens räkning *iklädd uniform* eller *icke*. Det är således helt enkelt en beklädnadsfråga till en början. Jag tror icke att denna fråga har den stora innebörd, som man har velat giva den. Jag har vid åtskilliga regementen haft tillfälle att se de personer, som utföra sådant arbete, som icke kallas för militärt arbete — i våra bygder kallas dessa för malajer. Dessa personer äro visserligen iklädda uniform, men en uniform, som ofta nog skiljer sig så ofantligt litet från den vanliga civila dräkten, att man ofta har svårt att skilja mellan dem. De äro iklädda en bluskostym av blårandigt tyg, och om en person ikläder sig en civil dräkt av samma beskaffenhet, skall det bliva ganska svårt att skilja dem från varandra. Jag menar således att frågan icke har så fruktansvärt stor betydelse med avseende på dräkten, när det gäller sådant arbete, som icke är egentlig krigstjänst; och Kungl Maj:t och riksdagen hava ju medgivit att personer, som av samvetsskäl önska det, få bliva befriade från krigstjänst och få förrätta ett sådant arbete.

Nu har här invänts, att ett medgivande av att de få förrätta detta arbete i civil dräkt skulle bliva en farlig frestelse till simulation. Ja, jag får säga att jag kan icke inse den faran.

För det första därför att jag tror icke att något bevis, något enda exempel kan anföras på, att en person har utan skäl föregivit samvetsbetänkligheter för att slippa ifrån den egentliga krigstjänstgöringen. Här har åtminstone under denna diskussion icke anförts något sådant exempel, och i den utredning, som föreligger både i andra kammarens och i första kammarens utskott finnes icke heller antytt att något sådant fall har förekommit.

Vidare stöder jag min uppfattning att farhågan för simulation är överdriven därpå, att det egentligen icke ligger något som helst lockande i att välja denna utväg för vederbörande värnpliktige. De komma alltid att betraktas av sina kamrater såsom mer eller mindre underliga personer och det behövs verkligen en rotad övertygelse och icke så litet mod för att kunna övervinna den svårigheten.

Vidare vill jag understryka vad som har framgått av herr Petréns anförande, att innan en person kommer i denna ställning, att han har allvarliga samvetsbetänkligheter emot krigstjänst, har han i regel genomgått en mycket allvarlig själskris och en sådan själskris, som leder till en bestämd, fast övertygelse, simulerar man icke fram, den kan icke simuleras fram.

Jag tror således att farhågan för simulation har i synnerligen hög grad överdrivits. Jag stöder detta även därpå, att man i tillämpningen av de fall, som hittills hava förekommit, icke har kunnat visa på ett enda exempel att någon har simulerat samvetsbetänkligheter.

Vidare vill jag fästa uppmärksamheten på, att de, som vilja komma undan krigstjänst, hava andra utvägar att välja än denna.

Här har framhållits att det finnes ju för de ömmande fall, som kunna uppstå, möjlighet att använda benådningen. Ja, men sedan nu en person, som blivit dömd till tre, fyra kanske ända till sju månaders fängelse, kanske ock till straffarbete, blivit benådad och kommer i frihet, hur går det då? Är han ock därmed befriad från värnpliktstjänst eller kommer han icke att bli in kallad på nytt igen, och då upprepas samma procedur en gång till och så blir det ny benådning, eller är det icke meningen att i denna benådning skall ligga fullständig befrielse från fortsatt värnpliktstjänst? I så fall förefaller det mig, som om denna benådningsrätt skulle riskera att gå utöver vad man tänkt sig att benådningen skall innehålla.

Man har befarat att ett antagande av utskottets förslag skulle leda till farliga konsekvenser. Jag vill då till sist fästa uppmärksamheten på vad det kan leda till, om man icke tar nödig hänsyn till dessa förhållanden. Hela historien är ett enda slående exempel på, att man icke kan ändra, icke förmår ändra människornas övertygelse genom straffarbete eller fängelse. Det visar sig tvärtom att just genom en sådan behandling ökas antalet. Så har alltid varit fallet och så befarar jag att det kommer att inträffa, om man fortgår på detta sätt. För varje ny person, som

*Om beredande av möjlighet för samvetsömma värnpliktiga att civilklädda utföra arbete för statens räkning.
(Forts.)*

*Om beredande
av möjlighet
för samvets-
ömma värn-
pliktiga att
civilklädda ut-
föra arbete
för statens
räkning.
(Forts.)*

sättes in i fängelse, komma flera att följa honom och det blir väl ändå icke trevliga konsekvenser att få ett stort antal av dessa samvetsömma, som skola sitta i fängelse och bli föremål för benådningssrätt.

På grund av dessa skäl vill jag naturligtvis yrka bifall till utskottets hemställan. Jag skall dock till sist be att få säga några ord angående herr Wrangels sista anmärkning beträffande omöjligheten av att dessa värnpliktiga skulle vara med i krig utan att vara iklädda uniform, och därför riskera att bli betraktade såsom marodörer. Jag vill fråga: ligger det någon förnuftig mening i att taga med dessa personer i ett krig? Kan det vara det ringaste förnuft i eller medföra det ringaste gagn att hava med dessa personer, som naturligtvis icke bli annat än en black om foten, att taga med dessa, som förklarn, att de hava såsom sin heligaste övertygelse att icke döda utan hellre låta döda sig? Jag förstår icke annat än att det ligger i försvarets eget intresse att icke hava dessa personer med i en sådan situation.

På grund av vad jag anført och med instämmande i vad utskottets vice ordförande under diskussionens början anført ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Klefbeck: Då inom utskottet alla ledamöter från de olika partierna voro ense med undantag av utskottets ärade ordförande i att tillstyrka den skrivelse, som här i utskottets kläm står angiven, så kände jag mig fylld av en stor glädje, ty jag kände att den tid hade närmast sig, då även här i denna kammare det fanns resonans för kravet på hänsyn till verklig samvetsömhets. Jag för min del vet knappast någonting, som jag har en sådan respekt för som en ärlig samvetsövertygelse, och jag tror att det är synnerligen farligt att handla emot samvetet. Men då nu herr Trygger här nyss yrkade avslag på utskottets hemställan, fruktar jag att det kanske denna gång bliver resultatet av våra överläggningar, att frågan faller. Jag är dock tacksam mot herr Trygger för att han så värdigt och allvarligt behandlade frågan. Däremot får jag säga, att det smärtade mig — man får ju numera icke säga verkade beklämmande — att utskottets ärade ordförande tog på saken så som han gjorde; ty när han ville bagatellisera det hela så, att frågan skulle vara, om man verkligen, därför att en individ icke vill taga på sig ett par uniformsbyxor, skall vidtaga en sådan anordning, som i utskottets kläm här är föreslagen, då menar jag att man har bagatelliserat ett samvetskrav på ett sätt, som jag icke från det hållet hade väntat. Såvitt jag vill minnas, vann samme talare för åtskilliga år sedan rätt mycken uppmärksamhet i hela vårt land, då han gjorde sig till tolk för samvetsömma i den beryktade debatten om den s. k. gula faran, och från honom även såsom f. d. ecklesiastikminister hade jag vän-

tat lika mycken respekt för frågan som ifrån denna kammars majoritetspartis ärade ordförande.

Jag vill gärna medgiva att jag icke förstår den ståndpunkt, som ligger till grund för dessa samvetsömmas handlande. Jag har en annan uppfattning i det stycket, men jag frågar om vi, därför att en person har i en samvetssak en annan uppfattning än vi och en annan uppfattning än vi förstå, hava rätt att behandla hans samvetsövertygelse på annat sätt än såsom samvetsövertygelse, låt vara att den grund, varpå den vilar, icke håller streck inför ett mera mognat omdöme, då det ändå för hans person ter sig såsom en samvetssak.

Jag kanske skulle, innan jag går att försöka bemöta herr Trygger, med ett par ord bemöta herr Wrangels sista anförande, då han sökte styrka att en åtgärd, sådan som denna, är obehövlig, med det påståendet, att herr Petréns blott anført ett enda exempel. Det är ingen av oss obekant att *varje år* sådana exempel förekomma, och det finnes väl icke en medborgare i vårt land, som icke känner sig obehagligt berörd, när tidningarna med fetstil berätta om, huru den eller den för sitt samvetes skull åker in i fängelse. När herr Wrangel vidare söker taga bort kraften av det exempel, som herr Petréns anförde, genom att påpeka att denne man i sitt fängelse var fylld av en lyckokänsla, därför att han aktats värdig att få lida för sin tro, och herr Wrangel sedan frågar, om det är skäl i att ingripa för att betaga honom möjligheten att vinna denna lyckokänsla, då får jag säga, att jag står nästan alldeles stum inför ett sådant sätt att resonera. Skulle jag resonera på det sättet, skulle jag drivas att försvara varje övergrepp i alla tider, som ägt rum mot människors samvete. Då skulle jag t. ex. vända mig mot konventikelpakatets upphälvande. Så länge det fanns till, fanns det många, som fingo åka in i fängelse, därför att de överträtt det plakatet och levat och verkat efter sin tro. När de kommo i fängelse för sin tro, voro de också fyllda av sådan lyckokänsla, att fängelsets rum många gånger uppfylldes av deras lovsånger. Jag skulle kunna anföra flera exempel, men jag gör det icke. Det sättet att argumentera, menar jag, bevisar ingenting.

Herr Trygger började sitt anförande med att påminna oss om grundlagens ordalydelse, där det står att en medborgares samvete icke får tvingas, så vitt han icke stör samhällets lugn eller allmän förargelse åstadkommer. Och jag är tacksam mot herr Trygger, för att vi fingo höra här från det hållet med all kraft och myndighet anföras just själva grundlagens ord, ty ställa vi oss helt enkelt inför dessa och fråga oss, är det möjligt att en samvetsöm person, som vägrar att ikläda sig uniform, är det möjligt att han *stör samhällets lugn*, är det möjligt att han *åstadkommer allmän förargelse*; skola vi icke tvärtom nödgas säga, att den olyckliga krigsrätt, som skall döma den arme till

Om beredande av möjlighet för samvetsömma värnpliktiga att civilklädda utföra arbete för statens räkning.

(Forts.)

Om beredande
av möjlighet
för samvets-
ömma värn-
pliktiga att
civilklädda ut-
föra arbete
för statens
räkning.
(Forts.)

fängelse — mot sin önskan är jag övertygad om och mot sin innersta vilja — tvingas till att åstadkomma allmän förargelse?

När herr Trygger sedan pekar på några praktiska olägenheter, som av ett bifall till utskottets hemställan skulle följa, så kan jag för min del icke finna att dessa heller äro så mycket bevisande. En av dem är redan bemött och jag skall därför icke upprepa det. Men han säger, att om utskottets hemställan går igenom, möjligheten för militären att uppehålla disciplinen därigenom skulle synnerligen försvåras. Jag får säga, att jag icke kan förstå det argumentet. Låt vara, att en och annan av de högre officerarna, som kanske blott undantagsvis visar sig på övningsfältet, icke är i stånd att känna igen den där personen — ehuru man kan taga för givet, att denne blir utpekad mer än någon annan inom hela regementet — låt vara att en sådan högre officer icke kan känna igen honom och således icke kan inverka på hans disciplin, så står det väl ändå för oss alla såsom något solklart, att de av befälet, vilka merendels hava med honom att göra och under vilkas ledning han befinner sig, mycket väl känna igen honom, även om han icke är klädd i uniform, och att han därför står under precis samma tillsyn och uppsikt som någon annan, vilken går i uniform.

Ett sätt, som herr Trygger framhöll, att avhjälpa den ifrågavarande olägenheten vore att Kungl. Maj:t skulle kunna benåda en sådan samvetsöm värnpliktig. Men jag vill fullfölja vad den föregående talaren svarade härpå och framhålla, att om han nu får benådning, men så om några månader kallas ut igen till tjänstgöring, hur skall det då gå? Skall samma historia upprepas och han på nytt dömas till fängelse, och skall då återigen Kungl. Maj:t giva benådning? Såvitt jag förstår, resignerar samhället i så fall inför denna individ lika mycket på den vägen, som samhället skulle göra, om det ville vara med om att för hans skull litet utvidga den befogenhet, som redan är given truppförbandschef. Ja, jag skulle vilja säga, att samhället på den av herr Trygger anvisade vägen resignerar ännu mer, ty genom denna upprepade benådning icke blott fritages han från att bära uniform och får tillstånd att bära civila kläder, utan han fritages helt och hållet från att göra något, som skall vara ett slags ersättning för det militära arbete, vilket åligger andra medborgare.

Härjämte ville jag även stryka under vad den andra ärade talaren sade här i dag, nämligen att ifrån det högsta, mest inflytelserika militära håll i vårt land uttalats synnerlig tilltillfredsställelse över utskottets förevarande förslag och att vederbörande skulle vara synnerligen glada över att slippa att hava att göra med sådana här historier. Det förefaller mig underligt, om kammaren skulle vara mera militärt intresserad än vad man är på detta högt stående militärhåll.

Vidare bruka ju vi taga så mycken hänsyn till det stora land, som ligger närmast söder om Östersjön och dess olika

förhållanden, icke minst dess militärförhållanden; och då, såsom redan framhållits, i viss mån något dylikt redan förekommer där, så måtte det väl icke vara någon vidare fara för oss att följa det exemplet — nu såsom annars.

Jag vill sluta med att framhålla, hurusom det enligt min uppfattning för varje normal medborgare måste anses vara en plikt, som åligger honom, att utbildas till försvaret av sitt land. Jag anser nämligen, att samhället har det kravet på en medborgare inom rimliga gränser. Men detta hindrar icke, att jag fullt har sikte på, att icke endast och uteslutande detta är uttryck för fosterlandskärlek. Det är möjligt att tala högt och brett om fosterlandet och dess försvar — jag syftar därmed icke på någon inom denna kammare — och sedan i praktiken vara, som det synes, renodlad från all verklig fosterlandskärlek. Jag är också viss om, att dessa, som icke av sitt samvete anse sig hava rätt att ikläda sig uniform och bära vapen, att dessa samtidigt kunna visa sin fosterlandskärlek på ett sätt, som kanske är för landet lika betydelsefullt som något annat. Det är stort att dö för sitt land, men det är också stort att få leva för sitt land och vara med om att få bygga upp det bättre. Och om det nu för övrigt icke skulle vara så många land, som taga hänsyn till samvetsömman i denna sak, så vet jag icke vad som skulle vara hinderligt för att vårt land finge den äran att, såsom i forna tider i Gustav Adolfs dagar, gå i spetsen för värnande av samvetsfrihet och religiös tro. Om vårt land på det området alltjämt kan vara ett föregångsland och vårt folk ett föregångsfolk, bör utsikten därtill mana till att med så mycken större frimodighet och glädje ansluta sig till det förslag, som innehålles i utskottets betänkande. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall därtill.

*Om beredande
av möjlighet
för samvets-
ömman värn-
pliktiga att
civilklädda ut-
föra arbete
för statens
räkning.
(Forts.)*

Herr Gullberg: Herr talman! Om jag fattade den ärade utskottsordföranden rätt, kom hans betänksamhet emot att gå med på utskottets förslag därav, att han ansåg, att det kunde bli för stor lockelse till samvetsömhet hos stora skaror av den värnpliktiga ungdomen. Med den kännedom jag äger om de religiösa rörelserna i vårt land, vill jag framhålla såsom alldeles visst och säkert, att värnpliktsvägran av religiösa samvetsbetänkligheter icke kommer att få så stor omfattning, ty det är endast en liten religiös rörelse här i landet, i vilken denna vägran finnes såsom inslag i förkunnelsen. Icke statskyrkan, fosterlandsstiftelsen, Svenska missionsförbundet, metodist- eller baptistsamfundet, ej heller någon annan av de religiösa rörelser, som ha stort inflytande på vårt folk, ha någon sådan åskådning. Det är endast en liten religiös rörelse, som utgått från en man vid namn Helge Akesson — den s. k. helgeanismen — med några små församlingar ute i bygderna, som förkunnar sådana meningar, och från den är det, som de religiösa värnplikts-

*Om beredande
av möjlighet
för samvets-
ömma värn-
pliktiga att
civilklädda ut-
föra arbete
för statens
räkning.
(Forts.)*

vägrarna komma. Efter Helge Akessons död, vilken inträffade för några år sedan, har den rörelsen fått allt mindre och mindre omfattning. Jag tror knappt, att den för närvarande räknar mer än några hundratal medlemmar, och av dem äro nog de flesta kvinnor. Det är således, efter min mening, icke alls så, som den ärade utskottsordföranden och andra hava tänkt, nämligen att om vi giva efter på denna punkt, så hava vi kanske med ens tusentals värnpliktsvägrare.

Under diskussionen i andra kammaren framhöll en av reservanterna emot utskottsförslaget, att försvaret är oss för närvarande så dyrt, att vi icke genom utvidgad rätt till befrielse från värnplikten kunna vederväga att få några hundra eller tusen värnpliktsvägrare. Ja, såge jag saken på samma sätt, skulle jag kanske för närvarande intaga samma avvisande ståndpunkt som utskottsordföranden och herrar Wrangel och Trygger gjort här i dag. Men då jag är övertygad om, att det icke kommer att röra sig om några stora skaror, utan att det kommer att inskränka sig till högst tio personer om året, såsom utskottet beräknar, så kan jag giva utskottets utlåtande mitt livliga understöd. Att det nu, såsom herr Wrangel utmålade, skulle bliva både skattevägran och andra farligheter, ifall vi tillmötesgå det här kravet, det tror jag är att måla i alltför svarta färger.

Det tillmötesgående mot de samvetsömma, som riksdagen 1901 visade, har icke fört med sig någon ökning av deras antal, och jag är viss om att det icke heller nu skall bli fallet.

Det kan kanske invändas häremot, att det har kommit till något nytt på detta område, det är den s. k. vita generalens missionsrörelse här i landet. Jag har följt den rörelsen med åtskillig uppmärksamhet, och att börja med fruktade jag, att den skulle medföra ökning av de värnpliktsvägrandes antal. Genom samtal med honom och hans anhängare har jag förnummit att värnpliktsvägran icke ingår i hans förkunnelse. Han är tolstojian och en fredsentusiast och därför har han på sina resor i landet väckt en viss uppmärksamhet. Många åhörare har han haft och många av dem ha förklarat sig gilla hans program. Särskilt har han offentligt talat om, att det är en borgmästare i Västergötland, som anslutit sig till hans rörelse. Då jag i vintras var på besök i den stad, där nämnde borgmästare har sin verksamhet, gick jag med på ett möte, som anordnats av den vita generalens folk. Där skulle, såsom ett särskilt evenemang, förekomma föredrag av bl. a. stadens borgmästare. Jag må säga som min mening att borgmästaren höll ett trevligt och gott anförande. Han sade bland annat att visst skola vi försvara hem och fosterland och visst skola vi hålla på den urgamla svenska nödvärnsrätten. Ja, över huvud taget talade han så, att jag tänker mig, att till och med utskottets ärade ordförande skulle ha kunnat känna sig tilltalad av det. Jag tror således icke, att den rörelsen hittills varit farlig, från nationell synpunkt. Men om man gör dess anhängare

i onödan till martyrer, så vet ingen hur det kan utveckla sig. Att göra martyrer tror jag alltid har en viss fara med sig.

På grund av vad jag nu anført, är jag, herr talman, fullt övertygad om, att det icke innebär någon fara att antaga utskottets förslag, till vilket jag yrkar bifall.

*Om beredande
av möjlighet
för samvets-
ömma värm-
plikliga att
civilklädda ut-
föra arbete
för statens
räkning.
(Forts.)*

Herr Hammarskjöld: Ojämt falla ödets lotter! Herr Trygger fick beröm av herr Klefbeck för att han yttrat sig så värdigt, och i det berömmet vill jag ofantligt gärna instämma, ty det var icke blott värdigt, utan det var utmärkt på alla sätt, bevisande och klart. Men jag fick bannor, därför att jag vågat tala om uniformsbyxor. Jag kan försäkra herr Klefbeck, att han icke kan hava större respekt för verklig samvetsömhets, än vad jag har. Men jag vill icke vara med om att fostra hycklare, och det anser jag, att ett bifall till utskottets hemställan skulle bidra till att göra.

I övrigt skulle jag, emot utskottets betänkande och vad som annars från den sidan här har blivit yttrat, vilja framhålla, att det förefaller mig vara ett underligt samvete hos den, som drar sig för att använda ett gevär mot fienden, men icke drager sig för att såsom gevarshantverkare tillverka gevär, och som drager sig för att taga på sig ett par uniformsbyxor — jag ber om ursäkt att jag säger ordet en gång till — men icke drar sig för att tillverka nämnda plagg. Den sortens samveten förstår jag mig icke på.

Det var ett yttrande av herr Sandler, som jag ber att få giva svar på. Han frågade hur pass vidsträckt Konungens benådningsrätt skulle vara. Skulle den, som blev dömd till fängelsestraff och finge nåd, nästa gång han blev inkallad ånyo sättas in i fängelse, och skulle så kungen hålla på att benåda ideligen? Jag trodde, att jag hade uttryckt den saken tämligen klart i mitt första anförande, att när kungen använde sin benådningsrätt i sådant fall, är det därför att då har det befunnits vara fråga om verklig samvetsömhets, och då skall den, som är så konstruerad, befrias från all värnplikt.

Herr talman, jag vidhåller fortfarande mitt yrkande om avslag å utskottets hemställan.

Herr Hallberg: Man har från olika håll sökt vitt och brett diagnostisera dessa samvetsömmas inre och sökt klara ut, hur det står till med deras själstillstånd. En sådan undersökning är, förefaller det mig, ganska hopplös och dessutom ändamålslös. Det gäller bara att på lämpligaste sätt komma till rätta med saken.

Vidare säger man — herr Trygger markerade det särskilt — att den varje svensk man tillerkända rätten till samvetsfrihet måste ha sina gränser. Det är ingen, som har bestritt detta; utskottet har utsagt detta ganska tydligt. Samvetsfriheten bör icke lämnas större utrymme än som överensstämmer med statens

*Om beredande
av möjlighet
för snivets-
ömma värn-
pliktiga att
civilklädda ut-
föra arbete
för statens
räkning.
(Forts.)*

auktoritet och intressen, därom äro vi alla ense. Fråga är blott huruvida statens auktoritet och intressen kränkas genom den lilla eftergift, utskottet föreslår. De skäl, som anförts därför, kan jag för min del icke finna övertygande.

Hur det skall vara möjligt att, såsom utskottets ärade ordförande nyss sade, vindicera fram, att hycklare fostras lättare genom denna lilla ändring, är mig ofattligt. Hur det är möjligt att frestelsen till hyckleri skall bliva större, därför att dessa personer få gå i civila kläder, slita sina egna kläder i stället för att såsom nu är fallet, bära uniform, kan jag icke fatta. Jag skulle finna det verkligen beklagligt, om kammaren skulle avslå detta betänkande. Vi skola då sannolikt ha frågan uppe igen riksdag för riksdag. Genom ett bifall till utskottets förslag hade man hopp om att saken vore bragt ur världen.

Herr talman, jag tillåter mig fortfarande yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Alexanderson: Jag trodde verkligen, att den kritik, som herrar Sandler och Klefbeck riktat mot herr Tryggers sats, att benådningsrätten här vore det lämpligaste och riktigaste medlet, skulle hava varit tillräcklig för att visa, att så i själva verket icke kan vara förhållandet. Men det yttrande, som utskottets ordförande nyss hade, har det visat sig, att saken emellertid icke måtte ligga klar för alla. Utskottets ordförande säger, att det enligt hans mening är klart, att den benådning från straff, som Konungen ger, tillika omfattar frihet för framtiden från den tjänstgöring, som här är ifråga. Men såvitt man eljest har sig bekant, är benådning en benådning från ett ådömt straff och intet vidare. Ja, den som benådar brukar i allmänhet alldeles särskilt förvänta, att den benådade skall för framtiden hålla sig strafflös i det avseende, varutinnan han felat och varför han blivit dömd. Här åter är att vänta, att omedelbart vägran av alldeles samma beskaffenhet kommer från dens håll, som blivit benådad — benådad mot sin vilja, såsom herr Hallberg nyss antydde, ty vederbörande komma förmodligen icke att begära någon nåd. Men i så fall bleve ju nödvändigt att tillskapa ett benådningsinstitut i en annan och vidsträcktare bemärkelse, än som för närvarande finnes, en benådning tillika med dispens från att fullgöra värnpliktstjänstgöring.

Nog är det egendomligt, att *om* man anser att dispens bör i vissa undantagsfall av Kungl. Maj:t beviljas, den icke skulle beviljas förrän vederbörande blivit släpad inför domstol, dömd till fängelsestraff och sedan av Kungl. Maj:t högtidligen benådats — för att han därefter slutligen skall begåvas med denna särskilda ynnest, att han icke heller för framtiden behöver deltaga i värnpliktstjänstgöringen. Den väg, som anvisas av utskottet, är, förefaller det mig, otvivelaktigt en naturligare väg. Och jag ber att få erinra, gent emot de farhågor som uttalats om att det är åt vederbörande *truppförbandschefer* man närmast skulle över-

lämna initiativet rörande behandlingen av dessa värnpliktsvägrare. Det synes mig som om man skulle kunna tillmäta truppförbandscheferna något större förtroende, än som här från åtskilliga håll tycks vara händelsen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Om beredande av möjlighet för samvetsömma värnpliktiga att civilklädda utföra arbete för statens räkning.
(Forts.)*

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt samt vidare på avslag därå, och förklarade herr talmannen sig finna den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 55;

Nej — 68.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets den 1 och 3 i denna månad bordlagda utlåtande nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av allmänna besparingar å riksstatens femte huvudtitel till modernisering av övningsbatteriet i exercis-huset vid flottans station i Karlskrona m. m., biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Herr statsrådet *Vennersten* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 195, med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 och 6 §§ i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänst innehavares rätt till pension m. m.;

nr 196, med förslag till förordning om krigskonjunkturskatt;

nr 197, angående upptagandet i 1916 års riksstat av inkomsten av en krigskonjunkturskatt m. m.;

nr 198, angående upptagandet i 1916 års riksstat av medel från statsverkets kassafond; och

nr 199, angående täckande av kostnader, som avses i § 63 rege-
ringsformen.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets den 1 och 3 inne-
varande maj bordlagda utlåtanden:

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om anslag för
upplysnings- och undervisningsverksamhet för nykterhetens främ-
jande jämte en i ämnet väckt motion, samt

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående an-
vändning av viss besparing å anslaget till 1914 års kurser i alkoholo-
gi och hälsolära,

biföll kammaren vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

---

*Ifrågasatt
särskild be-
stämmelse för
statsunderstött
bibliotek.*

Föredrogs ånyo statsutskottets den 1 och 3 innevarande månad
bordlagda utlåtande nr 61, i anledning av väckt motion om viss
ändring i gällande villkor för statsunderstöd till folkbibliotek.

I en inom andra kammaren väckt motion (nr 73) hade herr S.
Welin föreslagit, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av be-
stämmelserna för folkbibliotek i kungl. kungörelsen av den 23 sep-
tember 1912, att villkoret i avdelningen A mom. 5 »varvid tillika
skall iakttagas, att statsunderstött folkbibliotek får inrymmas i för
undervisningen avsedda skollokaler endast för så vitt särskilt skol-
bibliotek även finnes» måtte utgå.

Utskottet hade i förevarande utlåtande på anförda skäl hem-
ställt, att herr Welins ovanberörda motion icke måtte av riksdagen
bifallas.

Herr Olsson, Oscar: Med anledning av statsutskottets av-
styrkande av denna motion skall jag be att få säga ett par ord.

Det torde vara alldeles otvivelaktigt, att motionären i andra
kammaren har mycket starkt grundade skäl för den framställning han
gjort i denna motion. Herr Welin har yrkat på borttagande av den
bestämmelse, som gäller, att »statsunderstött folkbibliotek får in-
rymmas i för undervisningen avsedda skollokaler endast för så vitt
särskilt skolbibliotek även finnes». Då lagen kom till, var avsikten
med denna bestämmelse att frampressa skolbibliotek. Lagen har nu
varit i kraft ett par, tre år, och denna bestämmelse har visat sig all-
deles förfelad, ity att inga eller åtminstone mycket få skolbibliotek
ha blivit frampressade av denna bestämmelse. Däremot hava olä-
genheterna varit synnerligen stora på annat sätt, på grund av att
folkbibliotek och föreningsbibliotek icke få lov att stå i skolsalarna.
Då intet skolbibliotek samtidigt har funnits, har man måst flytta
folkbiblioteket eller föreningsbiblioteket till mycket olämpliga loka-

ler, vilket i hög grad försvårat användningen av biblioteket för kommunens medlemmar. Denna bestämmelse har sålunda åstadkommit något helt annat, än vad den avsett att åstadkomma. Det har åstadkommit svåra hinder för den folkbildningsverksamhet, som staten understöder här i landet. Det finnes t. ex. inom Norrbottens län, såvitt jag kommer rätt ihåg, fyra kommunala bibliotek, men det finnes närmare fyrtio av stat och landsting understödda föreningsbibliotek, av vilka några, ehuru de understödjas av både stat och landsting, kunna riskera att bli uppställda i någon skräpvrå i skolhuset, som icke användes för undervisningen, och det är tråkigt både för bibliotekarien och de besökande. Eller också ha de stundom blivit placerade i avlägsna gårdar, där de icke kunnat få den användning, som eljest skulle varit möjligt.

Den avsikt, som låg under denna bestämmelse, att ett skolbibliotek nödvändigtvis skulle finnas, för den händelse ett folkbibliotek skulle få stå i skolsalarna, skulle ju kunna uppehållas med den motivering, som statsutskottet nu lämnat, genom ett litet tillägg till denna bestämmelse i lagen, så att bestämmelsen komme att lyda, att folkbibliotek får inrymmas i för undervisningen avsedda skollokaler endast för så vitt särskilt skolbibliotek finnes *eller biblioteket innehåller för eleverna tillgänglig ungdomsavdelning*. På detta sätt skulle biblioteken uppmuntras till att inrätta ungdomsavdelningar, varigenom bristen på skolbibliotek icke skulle bli så kännbar. Det underbara är nu det, att motiveringen för denna bestämmelse är så skriven, att om man läser motiveringen, skulle man antaga, att detta varit lagstiftarnas mening; men bibliotekskonsulenterna ha förklarat, att ehuru de äro böjda för att tolka motiveringen till lagens tillkomst på det sättet, så är dock lagen skriven på sådant sätt, att det är omöjligt att tillgodose motiveringen på denna punkt. Här ha således lagstiftarna tagit fel om kommunernas intresse för skolbiblioteken. De togo grundligt fel, då de antogo, att eftersom kommunerna kunde få ett skolbibliotek för en kostnad av 15 kronor om året, de genast skulle upprätta sådana. Det brydde sig kommunerna i stor utsträckning icke om. På grund av detta misstag har denna paragraf kommit att motverka lagens mening. Det enda riktiga vore nu, synes det mig, att tillstyrka bifall till herr Welins motion, och därför gör jag det också till den lilla kraft och verkan det hava kan mot det enhälliga statsutskottet, som tydligen på grund av den mycket kortfattade motiveringen i motionen icke har fått tillfälle att närmare undersöka de missförhållanden, som i grund och botten ligga under denna i andra kammaren väckta motion. Alltså, herr talman, ber jag att få yrka avslag på utskottets förslag och bifall till motionen.

Herr Strömberg: Jag skall endast be att få yrka bifall till utskottets förslag. Det skäl, som utskottet här anfört för sin framställning, är ju ganska tydligt angivet, och jag behöver icke mycket tillägga. Jag vill blott säga, att utskottet naturligtvis gått ut ifrån, att det icke är lämpligt, att bibliotek skola vara gemensamma för både barn och äldre personer, utan man önskar,

*Ifrågasatt
särskild be-
stämmelse för
statsunderstödt
bibliotek.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
särskild be-
stämmelse för
statsunderstött
bibliotek.
(Forts.)*

att skolbiblioteken skola vara avskilda för sig. Och då detta kan ske så enkelt som genom att antingen skolbiblioteket sättes i ett särskilt skåp i samma lokal som folkbiblioteket eller till och med på en särskild hylla i samma skåp som folkbiblioteket, så är det bra litet betungande. För församlingarna behöver det icke ifrågakomma större kostnad än 15 kronor för året; och med hänsyn till dessa båda omständigheter torde det icke vara någon större svårighet för kommunerna att ordna sig i överensstämmelse med den nuvarande lagen, varför jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Pers: Den första ärade talaren tror jag gav kammaren en skev bild av förhållandena i fråga om skolbiblioteken ute i landet. Det har sin riktighet, att det är dåligt beställt med skolbiblioteken i vissa delar av landet; han nämnde särskilt ett av de norrländska länen. Men i andra delar av landet äro skolbibliotek upprättade i ganska stor utsträckning, och det är sannolikt, att intresset för denna gren av biblioteksverksamheten kommer att ökas. Det förefaller helt naturligt, att skollokalerna skola vara reserverade i första rummet för detta slags bibliotek. Och när den förste ärade talaren hänvisade till att upprätta en ungdomsavdelning i folkbiblioteket, så ligger ju däri ett erkännande åt den i lagen uttryckta tanken, att ungdomsavdelningen, d. v. s., såsom lagen nu är gjord, skolbiblioteket bör ha sig tillförsäkrat en plats i biblioteksorganisationen. Därför förefaller det mig som om den nuvarande anordningen kunde vara mycket väl försvarad.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med därunder framställda yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren, med avslag å utskottets hemställan, skulle bifalla den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

*Om ökat stats-
bidrag till
avlöning åt
exekutionsbe-
tjäning i
Stockholm.*

Föredrogs ånyo statsutskottets den 1 och 3 innevarande maj bordlagda utlåtande nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av anslaget till överståthållarämbetet, avseende ökat bidrag till avlöning åt den under andre stadsfogden i Stockholm lydande exekutionsbetjäningen.

Uti den till riksdagen den 14 januari 1915 avlätna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov hade Kungl. Maj:t i punkt 8 under sjätte huvudtiteln föreslagit riksdagen att i avbidan på den proposition, som kunde komma att i ämnet avlätas, tillsvidare för ändamålet beräkna en höjning från och med år 1916 av det å ordinarie stat upptagna anslaget till överståthållarämbetet, 97,822 kronor, med 10,000 kronor eller till 107,822 kronor.

Därefter hade Kungl. Maj:t uti en till riksdagen den 26 mars 1915 avlåten proposition (nr 97), med åberopande av bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att å staten för överståthållarämbetet, i stället för det till avlöning åt exekutionsbetjäningen i Stockholm upptagna belopp, 12,200 kronor, från och med år 1916 såsom bidrag till avlöning åt den under andre stadsfogden i Stockholm lydande exekutionsbetjäningen anvisa ett belopp av 21,000 kronor samt till följd därav från och med år 1916 höja det å riksstaten uppförda ordinarie anslaget till överståthållarämbetet från 97,822 kronor med 8,800 kronor eller till 106,622 kronor.

Om ökat statsbidrag till avlöning åt exekutionsbetjäning i Stockholm.
(Forts.)

Vidare hade herr *K. A. Tengdahl* uti en inom andra kammaren väckt motion (nr 226), föreslagit riksdagen besluta att å staten för överståthållarämbetet, i stället för det till avlöning åt exekutionsbetjäningen i Stockholm upptagna belopp, 12,200 kronor, från och med år 1916 såsom bidrag till avlöning åt den under andre stadsfogden i Stockholm lydande exekutionsbetjäningen anvisa ett belopp av 30,000 kronor samt till följd därav från och med år 1916 höja det å riksstaten uppförda ordinarie anslaget till överståthållarämbetet från 97,822 kronor med 17,800 kronor eller till 115,622 kronor.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på anförda grunder hemställt,

a) att Kungl. Maj:ts förevarande proposition ej måtte av riksdagen bifallas, samt

b) att herr Tengdahls ovanberörda motion ej heller måtte vinna riksdagens bifall.

Reservation hade avgivits av herrar *C. J. G. Swartz, O. M. Strömberg, H. F. Lamm, H. H. K. Ericson, C. G. Ekman* och *G. M. H. Ekelund*, greve *N. F. Posse*, samt herrar *J. L. Widell, C. Persson* i Stallerhult och *N. A. Nilsson* i Kabbarp, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition och med avslag å herr Tengdahls ovanberörda motion, i vad densamma skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag, å staten för överståthållarämbetet, i stället för det till avlöning åt exekutionsbetjäningen i Stockholm upptagna belopp, 12,200 kronor, från och med år 1916 såsom bidrag till avlöning åt den under andra stadsfogden i Stockholm lydande exekutionsbetjäningen anvisa ett belopp av 21,000 kronor samt till följd därav från och med år 1916 höja det å riksstaten uppförda ordinarie anslaget till överståthållarämbetet från 97,822 kronor med 8,800 kronor eller till 106,622 kronor.

Herr *Swartz*: Det är en mycket gammal fråga, som nu ligger på riksdagens bord, denna fråga om statsbidrag till exekutionsväsendet i Stockholm. Många faser har den genomgått under sin vandring inom riksdagen. Många utredningar hava

Om ökat statsbidrag till avlöning åt exekutionsbetjäning i Stockholm.
(Forts.)

gjorts i denna fråga. Nu senast har gjorts en mycket förtjänstfull utredning av löneregleringskommittén, vars kontenta är intagen i statsrådsprotokollet. Av den framgår det tydligt, att ursprunget till, att staten bidrager till avlöningen åt exekutionsbetjäningen i Stockholm, vilket ju för en stad är ovanligt, är att söka så långt tillbaka som i 1634 års stadga angående lantregeringen, då Stockholm såsom överståthållarämbete i visst hänseende likställdes med länen och man sålunda ansåg, att en del sådana exekutionsåtgärder, som i länen tillhöra Konungens befallningshavande och under Konungens befallningshavande sorterande statsmyndigheter, skulle i Stockholm bestridas med statsmedel. Ifrån början synes det också ha varit så, att staten helt bekostat dessa utgifter. I den mån som dessa kostnader stigit, har emellertid anslaget av statsmedel icke följt med till samma belopp, utan det har blivit ett bidrag till täckande av dessa kostnader. Nu har den osäkerhet, som på detta sätt varit gällande mellan staten och staden, tagit sig uttryck i, att staden hållit på, att det är en statens angelägenhet. Staten å sin sida har visserligen i viss mån erkänt detta och att därför ett bidrag bör lämnas, men har tillika ansett, att det dock icke är någon juridisk skyldighet för staten utan att det är en staden åliggande förpliktelse att sköta dessa saker. Denna osäkerhet har vållat, att det icke synes hava blivit så väl ordnat med avseende på exekutionsväsendet i Stockholm, som, om denna ovisshet icke förefunnits, antagligen hade blivit fallet. Löneregleringskommittén har kommit till den uppfattning, att någon juridisk förpliktelse icke finnes för staten att deltaga i kostnaderna för exekutionsväsendet, men att billighets- och skälighetssynpunkter i högsta grad tala för detta bidrag. Det är också de synpunkterna som gjort sig gällande under gångna tider och på det sättet, att man ansett, att bidraget borde ökas i den mån som kostnaderna hava ökats för själva exekutionsväsendet. Sista gången beslut fattades om statsbidraget var år 1885, då det bestämdes till 12,200 kronor. Nu föreligger ett förslag att höja detta bidrag till 21,000 kronor. Löneregleringskommittén, på vars utlåtande Kungl. Maj:t stöder sig, har funnit detta skäligt och billigt, men på samma gång har löneregleringskommittén velat på det skarpaste betona, att det icke är någon juridisk förpliktelse utan endast billighetsskäl som tala härför, och att det måste komma till någon slutgiltig lösning beträffande förhållandet mellan stadens och statens bidrag till detta exekutionsväsende, för att man måtte få full klarhet för framtiden om åliggandet för staden att sköta om saken. Därför har också löneregleringskommittén tillstyrkt denna förhöjning, men på samma gång förklarat, att man gått ut ifrån, dels att ytterligare höjning av statens bidrag icke skall ifrågakomma, dels ock att det alldeles tydligt skall fastslås, att det är Stockholms stads skyldighet att sörja för exekutionsväsendets behöriga skötsel.

Med anslutning till dessa synpunkter och med iakttagande av

den tradition, som inom första kammaren i dessa frågor alltid gjort sig gällande, ha jag och åtskilliga medreservanter i statsutskottet uttalat den meningen, att man nu borde bifalla vad Kungl. Maj:t föreslagit, men som sagt med uttryckligt understrykande av att därmed bör denna fråga om förhållandet mellan stad och stat i avseende på avlöningen åt exekutionsbetjäningen i Stockholm vara slutgiltigt löst. Med den motiveringen skall jag alltså be att få yrka bifall till reservationen.

Om ökat statsbidrag till avlöning åt exekutionsbetjäning i Stockholm.
(Forts.)

Herr Nilsson, Johan: Statsutskottets majoritet har icke funnit tillräckligt vägande skäl för att gå med på bifall till den kungl. propositionen. Såsom statsutskottets ärade ordförande har sagt, har det icke kunnat påvisas, att några rättsliga grunder finnas för, att avlöningen till dessa exekutionsbetjante skulle utgå av statsmedel. Då något sådant skäl icke finnes och då dessutom några objektiva grunder för huru mycket som av statsmedel skulle utgå till denna exekutionsbetjänings avlöning, ej heller kunnat uppvisas, synes det mig icke föreligga några verkliga skäl för att man skulle öka detta statsbidrag. Att det en gång kommit till, synes endast och allenast hava varit av billighetsskäl. Departementschefen, som åberopar löneregleringskommitténs utredning, säger själv:

»Vad beträffar den skäliga storleken av denna ökning, är givetvis svårt att finna en fullt objektiv grund för dess beräkning.»

Reservanterna ha också ställt sig synnerligen tveksamma till sitt förslag och påpekat i detsamma, att någon rättslig förpliktelse för statsmakterna att åtaga sig kostnaderna för avlöning av exekutionsbetjäningen i Stockholm icke förefinnes. »Utskottet håller sålunda före», yttra reservanterna, »att i vidsträcktare mån än till ett av billighetsskäl betingat bidrag till avlöning av ifrågavarande tjänstepersonal bör av statsmedel icke ifrågakomma». Reservanterna stå synnerligen tveksamma för att yrka bifall till sitt eget förslag. De ha sedan visserligen understrukt, att någon ytterligare förhöjning av detta bidrag icke borde ifrågakomma, men några garantier, för att detta krav icke kan komma fram, har man icke. I sammanhang med den kungl. propositionens framläggande för riksdagen har redan nu en ledamot av Stockholms stadsfullmäktige, som tillika är ledamot av andra kammaren, motionerat om att detta bidrag skulle höjas till 30.000 kronor. Man finner därutav, att ett krav omedelbart framställts på, att bidraget skulle ytterligare höjas utöver Kungl. Maj:ts förslag. Då några som helst skäl icke förefinns för höjningen av anslaget och då man icke kunnat anföra vare sig rättsliga eller objektiva grunder för i vad mån detta bidrag skulle utgå, så tycks det icke finnas andra skäl härför än möjligen ömmande omständigheter. Jag tror emellertid icke, att de kunna föreligga, då det gäller Stockholms stad. Då alla andra städer i riket själva få bekosta de utgifter, som här äro i fråga, så är det icke skäl i att nu göra undantaget för Stockholm ännu större än man genom att bevilja ett bidrag redan gjort.

Om ökat stats-
bidrag till
avlöning åt
exekutionsbe-
tjänare i
Stockholm.
(Forts.)

På grund av dessa skäl ber jag att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr statsrådet v o n S y d o w: Statsutskottets ordförande har så utförligt utvecklat de skäl, som tala för bifall till reservationen, att jag kan fatta mig jämförelsevis kort. I anledning av den sista ärade talarens anförande skall jag dock be att få yttra några ord.

Det har genom löneregeringskommitténs utredning blivit bestämt fastslaget, att någon rättslig förpliktelse för staten att svara för eller ens bidraga till avlöningen åt exekutionsbetjäningen i Stockholm icke kan anses föreligga, och därmed synes mig mycket vara vunnet. Jag kan väl förstå, att det kan ha rätt tvekan om den rättsliga sidan av denna fråga, innan 1877 års utsökningslag trädde i kraft, men såvitt jag kan finna, blev genom den nya utsökningslagen Stockholms stads ställning till denna fråga slutligen reglerad. Å andra sidan finner jag dock i likhet med löneregeringskommittén mycket starka billighetsskäl tala för, att staten bidrager till dessa tjänstemäns avlöning, och att den numera gör det i ökad mån. Skälen härför hänföra sig dels till vissa historiska fakta, dels till den särställning, som Stockholms stad intager därutinnan, att den utgör dels en stadskommun, dels en enhet, som motsvarar länet.

Vad beträffar de historiska skälen skall jag fatta mig kort. Jag erinrar endast, att staten till en början, allt från överståthållardömet inrättande, helt bekostat dessa avlöningar och fortsatt därmed i mer än 200 år. Sedermera har staten alltid bidragit till dessa avlöningar och intill 1880 gjort det i efter hand ökad mån.

Vad beträffar den särställning, som Stockholms stad intager därigenom, att staden måste anses vara likställd med ett län, har man häri att söka det allra kraftigaste skälet till att staten också bör bidraga till dessa kostnader. Såsom herrarna ha sig bekant, bekostas ju avlöningen till de tjänstemän inom ett län, som ha hand om exekutionsförfarandet, både av staten och lantkommunen, och då tycker man, att det är rätt och billigt, att motsvarande fördelning äger rum mellan Stockholm och staten. Anledningen till att det kan finnas orsak att öka anslaget är tämligen påfallande. Behovet av ökning av själva personalen har nämligen allt starkare framträtt, nu senast genom Brännkyrkas inkorporering, och allt eftersom tiden framskrider så är det givet, att dessa tjänstemän kunna framställa berättigade anspråk på en lönereglering. Då sålunda stadens kostnader väsentligen ökas, synes det ock vara skäligt, att statens bidrag i någon mån ökas.

Men om ej dessa billighets- och skälighetssynpunkter kunna tala så mycket, är det dock ett rent praktiskt syfte, som man vinner genom ett bifall till Kungl. Maj:ts, av reservanterna förordade förslag. Om nu förslaget om ökning avslås, hur kommer det då att gå? Jo sannolikt blir denna tvistefråga ej avförd från dagordningen, utan den kommer alltjämt att bliva svävande. Vem kommer detta att gå ut över? Jo först och främst över exekutionsbetjante, som dock ha en mycket ansvarsfull och viktig och därtill mycket obehaglig upp-

gift att fylla. De få gå med sina ännu oreglerade löner. — Vidare har man den alltjämt växande mängden av oavgjorda ärenden, som hopas på andre stadsfogdens bord. Icke minst är detta till nackdel för rikets övriga kommuner, ty det är att märka, att andre stadsfogden bland sina förnämsta uppgifter har att indriva utskylder, som andra kommuner påfört personer, vilka inflyttat hit till Stockholm.

Om ökat statsbidrag till avlöning åt exekutionsbetjäning i Stockholm.
(Forts.)

Om åter riksdagen bifaller Kungl. Maj:ts förslag, blir det så uttryckligt fastslaget, som det över huvud kan bli, att någon rättslig förpliktelse att svara för dessa kostnader icke åligger staten, utan Stockholms stad, men att staten å andra sidan på grund av skälighet och billighet, ingalunda av ömmande hänsyn, funnit sig böra, såsom tidigare skett, i någon mån öka sitt bidrag. Och det tycker jag skulle vara ett ganska vackert slut på hela denna tvistefråga.

Herr Rooth: Herr talman! Det bestyr, varom det nu är fråga, åligger på landsbygden kronofogdar och länsmän, vilka som bekant avlönas av staten. Jag kan därför ej finna, att det finnes något fog för att ställa sig avvisande mot anspråket på statsbidrag till avlöning av exekutionsbetjäningen i Stockholm. Det har för övrigt av löneregleringskommittén så fullständigt utretts, hurusom det under många år tillbaka ansetts vara nödvändigt, att statsverket i någon mån bidrager till att avlöna denna exekutionsbetjäning. Erfarenheten har också visat, att handräckningsärendena, särskilt de från landsbygden, lida mycket därav, att de ej tillräckligt skyndsamt behandlas. Därför, herr talman, skall jag be att få yrka bifall till reservationen.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, jämlikt de i avseende å föreliggande utlåtande förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren, med avslag å utskottets hemställan, skulle bifalla Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och förklarade herr vice talmannen sig anse den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren, med avslag å vad statsutskottet i utlåtande nr 62 hemställt, skall bifalla Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Om ökat stats-
bidrag till
avlönning åt
exekutionsbe-
tjänning i
Stockholm.
(Forts.)

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 76;

Nej — 44.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets den 1 och 3 i denna månad bordlagda utlåtanden:

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande av kronans rätt till danaarv efter förre skolläraren Johan Fredrik August Pettersson från Hjelminge i Gåsinge socken m. fl., och

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärvande för Östersunds hospitals räkning av visst ägområde i Mjälle by i Frösö socken av Jämtlands län,

biföll kammaren vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Ang. ändring
i vissa fall
av bestämmel-
sorna om
häradsting
m. m.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 1 och 3 innevarande maj bordlagda utlåtande nr 29, i anledning av väckt motion med förslag till lag om ändrad lydelse av 10 § i förordningen den 17 maj 1872 angående ändring i vissa fall av gällande bestämmelser om häradsting m. m.

Uti en inom andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 85, hade friherre *Palmstierna* hemställt,

att riksdagen måtte för sin del antaga vid motionen fogade förslag till lag om ändrad lydelse av 10 § i kungl. förordningen den 17 maj 1872 angående ändring i vissa fall av gällande bestämmelser om häradsting samt till lag om ändrad lydelse av 5 § 1 mom. i kungl. förordningen den 7 maj 1880 om nya växellagens införande,

samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga under övervägande, huruvida samt eventuellt vilka åtgärder borde vidtagas för städernas förläggande under landsrätt, samt på vad sätt härvid de kommunala och administrativa uppgifter, som ålåg den nuvarande magistraten, lämpligen borde tillgodoses.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på anförda skäl hemställt,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes taga under övervägande, dels huruvida genom ändrade bestämmelser i fråga om tingssammanträdens hållande och därmed sammanhängande åtgärder rättskipningen å landet måtte kunna göras snabbare och lättare tillgänglig för de rättssökande med särskild hänsyn till orter med mera sammanträngd befolkning, dels vilka åtgärder som borde vidtagas för att åt mindre städer, som ville avstå från egen jurisdiktion, bereda ett lämpligt ordnande av deras

rättskipning i sammanhang med angränsande landsbygd, dels ock på vad sätt i städer under landsrätt de kommunala och administrativa uppgifter, som eljest ålåge magistrat, lämpligen borde tillgodoses, samt till riksdagen inkomma med de förslag, vartill berörda övervägande kunde finnas föranleda.

Ang. ändring
i vissa fall
av bestämmel-
serna om
häradsting
m. m.

(Forts.)

Reservationer hade avgivits av herrar af *Ekenstam* och *Trana*, som båda hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr af *Ekenstam*: Herr talman, mina herrar! Det är ju ett under de senaste decennierna iakttaget och erkänt faktum, att folk har strömmat till städerna, och att folkmängden hopat sig på vissa punkter, och härav har ju också blivit det resultat, att en hel del nya städer uppstått, och att även en del rätt betydande platser tillkommit, som ännu ej fått stadsrättigheter. De nya städer, som sålunda under senare tider ha erhållit stadsprivilegier, ha emellertid med ett enda undantag icke lyckats erhålla egen jurisdiktion. Det ligger i sakens natur, att, i samma mån som dessa nya stadssamhällen fått en livlig affärsverksamhet och ett kraftigt pulserande ekonomiskt liv, i samma mån önska de erhålla en så snabb rättskipning som möjligt. Med den nuvarande ordningen äro de beroende av de allmänna tingsammansattnaderna. Så länge de ligga under landsrätt kan naturligtvis ej annat åstadkommas än vad som i allmänhet gäller för domsagorna. Det är därför, som man nu har framkommit med detta förslag, att det förutom de ordinarie tingsammansattnaderna skall hållas särskilda inskrivningsting eller något, som skulle kunna kallas så, och som skulle vara av annan kvalitet än de vanliga tingen. Man har tänkt sig, att de skulle hållas exempelvis av domaren och två nämndemän. Det har ansetts vara så utomordentligt lätt att på detta sätt ifrån de vanliga häradstingen överflytta en del ärenden, som man menar vara av mindre natur, att man t. o. m. framkommit med förslag till lagtext och som ytterligare stöd för förslaget, har man talat om, att det är en gammal önskan att detta inskrivningsväsende måtte överflyttas på särskilda tingsammansattnaderna. Jag medgiver visst, att det i åtskilliga domsagor, där möjligtvis denna reform skulle genomföras, kan vara tänkbart, att det går för sig utan praktiska olägenheter, men jag påstår å andra sidan, att det är lika säkert, att en del domsagor, där det vore synnerligen angeläget att få reformen genomförd, redan nu äro så belastade med arbete, att man icke utan våda för rättskipningen i dess helhet kan göra en sådan ändring, som här är ifrågasatt. Och skulle det också, det vill jag särskilt framhålla, rent av icke vara mer än en enda domsaga i riket, där en reform som denna skulle visa sig absolut olämplig och icke kunna genomföras utan svåra vådor, så påstår jag att redan därigenom visas, att denna reform ej är lämplig att fristående genomföras. Nu säger jag, att det är alldeles säkert, att det

*Ang. ändring
i vissa fall
av bestämmel-
sorna om
häradsting
m. m.
(Forts.)*

är vida flera domsagor än en enda, som skulle lida av denna reform. Därom finnes naturligtvis ingen utredning lämnad, och man kan väl ej begära, att lagutskottet eller möjligtvis dess reservanter skulle under den bråda tid, som varit, hava skaffat den utredningen, men jag säger, att det ligger i sakens natur, att en hel del ökat arbete genom dessa särskilda tingssammanträden skulle komma att drabba domaren. Vi få tänka på den saken, att ute i domsagorna är det en enda man, som juridiskt uppbär allt arbete. Det är häradshövdingen, som skall svara för allt, såväl handläggningen som sedermera utarbetandet och expeditionen och vad helst i övrigt, som kan ifrågakomma. Det finnes ingen möjlighet med den organisation, som för närvarande existerar, att lämna honom ett ansvarigt biträde, som kan utföra en del av vad som bör göras, ty om det är så att, som det ju ofta händer, han behöver på grund av mycket arbete taga sig ledigt, så är det en annan man, som träder i hans ställe, och denne skall naturligtvis övertaga jämt upp allt, vad den ordinarie har att utföra. Man vet visserligen, att i en domsaga här nära huvudstaden har man försökt inrätta en helt ny praxis att dela upp tingsdagarna på olika ordförande och för övrigt på allehanda andra sätt lätta den ordinarie arbetsbörda, som där är synnerligen svår, men jag tror förvisso icke, att jag vädjar förgäves till de herrar, som ha reda på förhållandena, om jag säger att det exemplet ej är efterföljansvärt. Om vi därför nu slå fast, att det är häradshövdingen eller hans ställföreträdare, som ensam har att uppbära allt det arbete, som nu ifrågakommer, och allt det ökade arbete, som kan ifrågakomma genom en sådan här omorganisation, så är det ju klart, att vi skulle snart nog komma till den punkt, då åtminstone i många domsagor en persons krafter icke mäktat att bära upp arbetet.

Jag yttrade nyss, att arbetet kommer att utökas rätt betydligt genom en sådan organisation som den föreslagna. Jag vill som stöd för ett sådant påstående omförmåla, att först och främst kommer naturligtvis arbetet att ökas på det sätt, att dessa sammanträden, som man tänkt sig skola hållas varje vecka, naturligtvis komma att för den dag, då de hållas, upptaga en tid, som annars skulle användas för utförande av annat arbete, för utarbetande av protokoll och för expedition. Det arbetet måste sålunda göras på en annan tid, och idén mån som dessa inskrivningsting bleve stora och i allmänhet komme att upptaga hela dagen, så bleve också dagen alldeles förspild. Den tidsförlusten synes mig först och främst vara klar. Men utan tvivel är det en annan sak, som tillkommer, som nog alla, vilka hava något praktiserat i här föreliggande förhållanden, förstå, och det är det, att ju tätare sammanträdena äro, desto flera processer eller tillfällen till tvister blir det. Det har mycket ofta i lantdomsagorna visat sig, att tilltänkta tvister, processer eller andra små mellanhavanden hava kunnat förlikas och helt och hållet reduceras bort från rätternas arbete i och med det, att parterna

fått någon tid på sig att betänka sig. Nu kan man helt visst tänka sig, att med dessa oftare återkommande tillfällen att framföra tvister, kommer också lusten att framföra dem att tilltaga. Men även om man ej skulle lägga alltför mycket vikt vid det förhållandet, så är det dock alldeles ostridigt, att i samma mån som rättegångstillfällena ökas, i samma mån ökas också uppskoven och protokollsskrivningen med vad som därtill hörer. Det är under sådana förhållanden rätt förklarligt, att i en domsaga, som redan nu betungas av mycket och vidlyftigt arbete, den ökning, som sålunda skulle tillkomma, rätt snart kommer att fylla det mått, utöver vilket icke häradshövdingens arbetsförmåga mäktar att gå. Och då är det ju alldeles tydligt, att har den reform, den omorganisation, som här åsyftas, möjligen i någon mån bidragit till bekvämligheten hos detta stadssamhälle, som man velat tillgodose, så har den för hela den övriga delen av domsagan skapat olägenheter och svårigheter, som kunna vara av mycket allvarlig natur.

Till detta skulle jag vilja lägga en annan sak, och det är, att genom dessa särskilda tingssammanträden kommer nämnden att intaga en helt annan ställning, än den hittills intagit. Man har tänkt sig, att dessa sammanträden skulle hållas av domaren och ett fåtal nämndemän. Detta fåtal nämndemän antager jag skulle hava samma befogenhet som det större antal, som tjänstgör vid de vanliga häradstingen, och skulle således då, vid gemensamt uppträdande, d. v. s. enighet, överrösta domaren. Det torde ej vara alldeles ur vägen att påpeka, att en rätt avsevärd fara kan på sådant sätt uppkomma därigenom, att ett litet fåtal helt juridiskt olärde skulle här kunna överrösta den juridiskt sakkunnige domaren. Men jag skulle också vilja påstå, att nämndens ställning blir mycket tråkig just vid dessa sammanträden, därför nämligen, att nämndens allra största betydelse i våra dagar är att representera person- och sakkunskap, att kunna vara till tjänst för domstolen med en mängd upplysningar, som kunna krävas i det ena eller andra avseendet. Skall nu endast ett litet fåtal nämndemän tjänstgöra vid dessa tingssammanträden, så ligger det i sakens natur, att just dessa upplysningar, som man ofta behöver och det icke minst vid de ansökningsärenden, som här skulle förekomma, stå helt visst i många fall ej till buds. Hela den utomordentliga nytta, som eljest nämnden gör, skulle i många fall alldeles vara borta. Och man behöver kanske ej vara så mycket profet, om man säger, att kommer detta att fortgå, så kommer folk att anse, att nämnden ej fyller sin största och sedan gammalt erkända uppgift, och då kommer också nämndens betydelse att sjunka. Och jag tror, att det då ej skall dröja alltför länge, förrän åtskilliga bibringas den övertygelsen, att nämnden kan helt och hållet skäras bort från dessa tingssammanträden.

Till dessa skäl, som jag såsom lantdomare och ensam lantdomare i hela riksdagen ansett mig vara ovillkorligen pliktig att framföra, och som jag också väddar till herrarna att lyssna till

*Ang. ändring
i vissa fall
av bestämmel-
serna om
häradsting
m. m.
(Forts.)*

Ang. ändring
i vissa fall
av bestämmel-
serna om
häradssting
m. m.
(Forts.)

och ej endast till dessa stadsintressen som vilja diktera rättsförhållandena på landsbygden — till dessa skäl ber jag att också få lägga ett annat viktigt sakförhållande, att nämligen just dessa frågor nu ligga under utredning hos processkommissionen, att denna har all anledning att i hela dess vidd upptaga frågan, och att det åtminstone efter min uppfattning vore synnerligen oklokt att på något sätt binda denna kommission. Efter den erfarenhet och det skarpsinne som finnes inom den kommissionen, må den väl försöka att, obunden av riksdagens principuttalanden i detaljfrågor, ordna allt till det bästa möjliga. Jag tillåter mig därför, herr talman, att, med ännu ett betonande av, att det är rättskipningen på landsbygden som jag vill försöka hålla högt, yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Gezelius: Herr talman, mina herrar! De betänkligheter mot att ansluta sig till utskottets föreliggande förslag, som av den föregående ärade talaren i en reservation vid samma betänkande och nu här ha framförts, synas mig icke övertygande. Jag ber att till en början med några ord få klargöra vad frågan i själva verket gäller. Den gäller, att riksdagen må hos Kungl. Maj:t begära en utredning, en utredning över vars obefintlighet även den föregående ärade talaren klagade; en utredning om, huruvida genom jämkade bestämmelser i fråga om tingsammansättningshållande och lämpliga åtgärder i sammanhang därmed rättskipningen, i vad den gäller icke tvistemål utan vad utskottet i sin motivering har pekat på, nämligen inskrivningsärenden och vissa andra slags ärenden — samt till äventyrs också mål av mindre beskaffenhet, såsom polismål och, får man väl antaga, närmast tredskomål — skulle kunna vinna handläggning något oftare än vad med den nu gällande tingsordningen är möjligt icke endast för städerna utan, som utskottet till och med i sin kläm har angivit, »särskilt» — dock icke uteslutande — »för orter med mera sammanträngd befolkning». Vidare gäller det att vinna en utredning om vilka åtgärder som böra vidtagas för att bereda möjlighet till ett lämpligt ordnande av rättskipningen i sammanhang med angränsande landsbygd för städer, som för närvarande lyda under stadsrätt men skulle kunna tänkas villiga att avstå från denna privilegierade, särskilda jurisdiktion för att ingå i den ordning, som gäller för vår landsbygd, vilken redan, såsom förut framhållits, nästan undantagslöst gäller för de städer, som på sista tiden erhållit stadsrättigheter. Slutligen gäller som en konsekvens av det sista, att man önskar en utredning angående ordnandet av de uppgifter, vilkas tillgodoseende eljest åligger magistraten ifråga om kommunala och administrativa ärenden i sådana städer, som lyda under landsrätt eller skulle komma att lyda under landsrätt genom frånträdande av sin ställning med självständig stadsjurisdiktion.

Detta är vad frågan gäller, och mig synes, att de skäl som av den föregående ärade talaren anförts mot en sådan utred-

ning icke kunna anses vara övertygande. Häremot har den ärade talaren anført, att en dylik utredning och ett eventuellt beslut om en utredning skulle föregripa den utredning angående rättskipningens och rättegångsordningens reformerande, som är anförtrödd åt processkommissionen. Nej, här gäller det endast att få en efter de nuvarande förhållandena lämpad praktisk jämkning efter förändrade behov, en ändring, som icke i något avseende synes mig kunna bliva till hinder för vilken lösning processkommissionen än kan komma att framlägga och statsmakterna önska. Det är ingenting annat än en konsekvens av samma uppfattning, som varit bestämmande för Kungl. Maj:t vid prövningen av frågor om tilldelande av självständig judiciell rätt för nytillkomna städer. Det är meningen att hålla frågan om en förändrad domstolsorganisation öppen, och det är ur den synpunkten som det är synnerligen behjärtansvärt, att man i tid på frivillighetens väg söker minska de svårigheter, som tilläventyrs kunna verka hindrande vid en lösning av frågan om en ny rättegångsordning på grund av det förhållandet, att en massa av till och med våra allra minsta städer äga självständig jurisdiktion med dess konsekvenser, såsom förpliktelsen att till vederbörande tjänstemän utbetala avlöningar under deras livstid, vilket självfallet skulle bliva förhållandet främst i fråga om dem, som inneha domares ställning inom dessa städer. Detta är endast ett exempel på de olägenheter, som kunna uppstå härvidlag, och belyser en för ordnandet av rättskipningen i vårt land i dess helhet så utomordentligt viktig sak, som att dessa historiska skäl icke mer än som är nödigt skola få försvåra en praktisk och lämplig lösning av en reform av vår domstolsorganisation. Då den ärade talaren i sin reservation på förhand förklarat sig finna det otänkbart, att för städer utan egen jurisdiktion en snabbare och lättare tillgänglig rättskipning för närvarande skall stå att vinna på annat sätt än genom förändrade bestämmelser ifråga om tingssammanträdena, så har han, för såvitt man avser, att dessa städer skola lyda under landsrätt, fullkomligt rätt, efter vad jag kan förstå, men nu har ingen satt ifråga någon annan väg än just den som han har angivit, nämligen en förändring beträffande tingssammanträdenas hållande.

Den ärade talaren angav som det väsentliga skälet för avslag, att vår nuvarande lantdomarekår, som är ansvarig för rättskipningen, var inom sin domsaga, icke borde över hövan belastas med arbete. Om också den förutsättning, som han synes utgå fran, vore riktig, att det i varje fall redan av detta skäl skulle vara förenat med svårigheter att göra någon som helst jämkning i avseende på tiderna för tingssammanträdenas hållande, så lär väl icke, om behovet av denna reform befinnes vara övertygande, det förhållandet, att organet för rättskipningens handhavande under nuvarande ordning icke räcker till att fylla sin uppgift, leda till någon annan slutsats än att den rätta vägen är att avhjälpa även denna olägenhet. Då den ärade talaren

*Ang. ändring
i vissa fall
av bestämmel-
sorna om
häradeting
m. m.
(Forts.)*

Ang. ändring
i vissa fall
av bestämmel-
serna om
häradssting
m. m.
(Forts.)

vidare talade om den nuvarande ordningen och betänkligheterna mot att överlämna åt en vikarie eller ersättare fullgörandet av domarens värv, så tillåter jag mig påminna om det som jag antager av alla kända förhållandet, att det näppeligen finnes en domsaga i Sveriges rike, i vilken icke i större eller mindre utsträckning denna ordning redan nu tillämpas, vilket av rent praktiska skäl är nödigt och även ur åtskilliga synpunkter lämpligt.

Då talaren därefter kom in på frågan om de betänkliga följder, som förändringen skulle komma att medföra i avseende på nämndemännens ställning, så torde det vara tillräckligt att erinra därom, att självfallet icke genom ett bifall till denna framställning om en skrivelse någon ändring i avseende å nämndemännens befogenhet ens indirekt med nödvändighet skulle följa. Utskottet har visserligen tänkt sig som en naturlig sak, vad redan lagberedningen framfört i sitt förslag om inskrivningsting, nämligen ått vid dessa särskilda sammanträden, där endast vissa mindre viktiga ärenden skulle få handläggas, domstolen kan få bestå av ett mindre antal nämndemän än det eljest nödiga. Någon principiell betänklighet däremot behöver man icke hysa, och något brytande av principerna i den nuvarande anordningen ifråga om lantdomstolarnas sammansättning synes mig icke därav behöva befaras. Icke heller behöver befaras, att man genom ett tillgodoseende av det trängande behovet av en snabbare rättsskipning på det sätt som utskottet här har avsett, skapar någon över hövan ökad processverksamhet. Den principen, att man för att förekomma processer skulle göra det oskäligt svårt att gå till tings, synes mig icke vara att rekommendera, och här är det desto mindre att befara, som beträffande den nya ordning, som här ifrågasatts såsom möjlig, utskottet uttryckligen har angivit, att rättegångsmål i allmänhet skulle vara uteslutna från behandling vid sammanträden enligt denna nya ordning. Mål av mindre betydelse, såsom polismål och tredskomål skulle eventuellt handläggas vid dessa tillfällen och till och med i detta avseende har utskottet försiktigtvis uttalat sig så, att även dylika mål endast *tilläventyrs* skulle komma att handläggas något snabbare än med den nuvarande ordningens anlitande kan ske.

Då den ärade talaren i den svenska lantdomarekårens namn vädjade till oss att bevaka landsortens intresse och icke låta stadsintressena på landsbygdens bekostnad bliva härskande, så ber jag att få svara, att utskottets utlåtande icke innehåller något som gör denna varning berättigad. Utskottet har så försiktigt, som det varit möjligt, angivit, att en ändring kan vara behövlig, oavsett huruvida det gäller städer eller landsbygden, men utskottet har icke kunnat underlåta att framhålla såsom särskilt i behov av statsmakternas uppmärksamhet förhållandena på de orter, som inom sig hysa en mer sammanträngd befolkning, och alltså kunna antagas ha ett relativt rörligare ekonomiskt liv. Det är icke annat än en rent praktisk tillämpning av den idé, som

ligger till grund för förslaget, då dessa orter finnas särskilt angivna, men detta innebär icke, att en förändring icke skulle vara till gagn även för den landsbygd, som icke äger den nyss angivna karaktären. I övrigt har även utskottet tillräckligt tydligt markerat, att någon ändring i ifrågavarande hänseende icke skulle komma att påtvingas någon. Jag är också viss om att i de särskilda fallen rättens representant, domaren, skall veta att frambära de sakliga skäl, som tala i den ena eller andra riktningen.

Med åberopande av vad jag anfört tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr a f E k e n s t a m: Jag tillåter mig att i korthet göra några inpass mot den siste ärade talaren.

Han säger, att den utredning som åsyftas endast skulle gälla en praktisk anslutning till de föreliggande förhållandena. Att det skulle vara en anslutning till de föreliggande förhållandena, är ju alldeles tydligt, eftersom man på detta sätt vill försöka utvidga den nuvarande tingsordningen, men huruvida det är en praktisk anslutning, vill jag lämna alldeles ur räkningen. Det lär nog, som sagt, visa sig ganska olika i olika domsagor.

Då den föregående talaren påstod, att den varning, som jag riktade mot att alltför mycket taga hänsyn till dessa nya samhällen med mycket sammanträngd befolkning, skulle vara obefogad, och att jag icke skulle ha förstått, att även den omkringliggande landsbygden verkligen skulle få en viss förmån av de här föreslagna förhållandena, har han tydligen icke riktigt förstått, vad jag menade. Jag har sagt, att så som förhållandena nu gestalta sig, är det i många domsagor otänkbart, att en sådan anordning kan göras, utan att den rättsordning, som redan nu finnes där, genom de nya anordningarna kommer att bliva lidande och bliva sämre än för närvarande. Därpå har den föregående ärade talaren visserligen svarat, att om domaren får för mycket att göra, så bör man kunna avhjälpa denna svårighet. Detta är alldeles riktigt, men jag har tänkt mig, att detta skulle vara en fråga av så stor omfattning och räckvidd, att man sannerligen icke kan anse den ingå i den föreslagna skrivelsen.

Slutligen har den föregående talaren som ett lockbete pekat på vad som också förekommer i utskottets hemställan, nämligen att en hel del städer med egen jurisdiktion skulle ha möjlighet att slippa ifrån de stora kostnader, som därmed äro förenade, genom att läggas under landsrätt. Ja, detta anser jag för många städer vara ytterligt önskvärt, och jag tror, att i den mån som brännvinsmedlen komma att utsina få de nog lov att gå den vägen, men jag tror också, att de allra flesta av de städer, som befinna sig i en så svag ställning, att de icke längre kunna uppbära sin egen jurisdirektion, icke heller ha något större behov av snabbare rättskipning än den omkringliggande landsbygden. Jag har förut talat om att arbetet skulle ökas för domaren därigenom att samhällen, som redan ligga inom en domsaga och tillhöra dess domvärjo, på detta sätt skulle få antalet tingssam-

Ang. ändring
i vissa fall
av bestämmel-
sorna om
häradsting
m. m.
(Forts.)

Ang. ändring
i vissa fall
av bestämmel-
sorna om
häradsting
m. m.

(Forts.)

manträden ökat. Men det är klart, att om nya samhällen tillkomma, därigenom att städer, som frångå sin egen jurisdiktion för att övergå till landsdomsaga, tillkomma, skall med denna ökning av folk-mängden i domsagan och med ökningen av antalet mål domarens arbetsbörda bliva avsevärt förstorad. Så är det ytterligare en sak att beakta, nämligen frågan om nämnden. I det förslag som här framkommit, i vilket man ställt i utsikt, att en hel del städer skulle övergå till landsrätt, har man icke ägnat någon tanke åt frågan om nämndens sammansättning i dessa fall. Det är kanske icke så lätt att ordna denna sak, som man tror. Vi ha sett, hur man i åtskilliga domsagor, som förut bestått av flera olika tingslag med ting på var sitt håll, har måst bibehålla sina många nämndemän, och man har i allmänhet icke lyckats avhjälpa det missförhållande, som är rådande i en hel del domsagor, att antalet nämndemän betydligt överstiger tolv.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Herr A l e x a n d e r s o n: Herr talman! Jag skall icke tillägga många ord, ty jag är ganska övertygad om att den ståndpunkt som herr af Ekenstam intagit i denna fråga, icke kan komma att få så synnerligen stort medhåll i kammaren. Men ett par erinringar i anledning av hans bägge anföranden skall jag ändå be att få göra.

Jag vill då först erinra om att medan reservanterna anse, att det är en omöjlighet att kunna anordna särskilda inskrivningsting under nuvarande rättegångsordning, så har däremot lagberedningen i sitt förslag till jordabalk haft den djärvheten att förutsätta, att något sådant mycket väl skulle kunna gå för sig, ity att lagberedningen har ett särskilt förslag till lag om inskrivningsting. Lagberedningen har tydligen icke heller därutinnan varit av herr af Ekenstams mening, att det skulle vara nödvändigt att kräva full uniformitet landet runt i alla dess domsagor, utan har ansett, att blott i den mån Konungen finner, att särskilda inskrivningsting behövas, skola de anordnas. I själva verket är detta också den princip vi för närvarande tillämpa. Gällande kungl. förordning av 1872. som tillämpas i rikets flesta domsagor, lämnar ju ganska vidsträckt möjlighet för Kungl. Maj:t att taga efter läglighet och bestämma tingsordningen i de olika domsagorna efter omständigheterna. Av denna möjlighet har Kungl. Maj:t också i mångahanda måtto begagnat sig. Här är nu blott fråga om att göra en ytterligare modifikation i denna förordnings bestämmelser, en modifikation i den riktning, vilken, som jag redan antytt, lagberedningen för sin del förordat.

Det har nu visserligen vidare av herr af Ekenstam gjorts gällande, att rikets häradshövdingar i gemen redan nu äro till den grad tyngda av sin arbetsbörda, att en enda liten fjäder till skulle knäcka ryggen. Men om herr af Ekenstam också är den enda häradshövdingen i kammaren och riksdagen, så äro vi nog tillräckligt många inom kammaren, som ha sett förhållandena inom vårt lands

domsagokanslier på nära håll, för att vi ganska allmänt kunna bilda oss den bestämda mening härom, att detta innehåller en icke obetydlig överdrift. Det låter sig utan tvivel göra i mycket stor utsträckning att pålägga häradshövdingarna den lilla ökning i deras arbetsböda, som skulle bliva följderna av en anordning, sådan som den här föreslagna.

Under återopande i övrigt av vad utskottet här yttrat i sitt utlåtande och vad herr Gezelius förut anfört, anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr a f Ekenstam: Jag tillåter mig blott att påpeka, att herr Alexanderson nu drog ut ett yttrande, som jag haft, in absurdum. Jag har aldrig någonsin sagt, att alla Sveriges häradshövdingar vore så överhopade med arbete, att icke åtskilliga av dem kunde tåla vid en ökning. Vad jag har sagt är, att på åtskilliga ställen ha de så mycket att göra, att de icke tåla mera arbete, och att det är mycket möjligt, att det just på dessa håll kan bli fråga om att införa sådana anordningar som här föreslås. Och att vi nu skulle fatta ett beslut, som kan leda till att man pålägger dessa domare en arbetsböda, som de icke förmå bära, anser jag uppenbarligen visa, att den åsyftade lagstiftningen är praktiskt olämplig.

Herr Lindblad, Ernst: Om nu detta är en reform, vars genomförande kan vara ett önskemål för vissa mindre städer, som ej hava egen jurisdiktion, kan jag för min del icke alls finna, att det är något önskemål för landsbygden, och därför anser jag det lämpligt, att man uttalar sig även från den sidan, så att kammaren icke skall få det intrycket, att det endast skulle vara häradshövdingarna, som vägra att gå med på förändringar, emedan de icke anse sig kunna åtaga sig mera arbete. Nej, om reform verkligen behövs, så låt dess önskvärdhet komma till synes genom allt flera framställningar från städerna, men låt de samhällen, som icke vilja bli städer och komma i åtnjutande av sådana förmåner, som därmed kunna vara förenade, få bibehålla den nuvarande anordningen. Sedan kunna ju andra mindre städer också få övergå, om de vilja, och på det sättet blir det en helt organisk utveckling. Men att riksdagen skall gå i förväg och skriva till Kungl. Maj:t och begära lagförslag härutinnan finner jag alldeles onödigt. Frågan är ju redan nu under utredning och kommer att föras fram, men icke skall riksdagen härvidlag komma och särskilt begära denna reform, som jag för min del icke anser vara behöfvlig för landsbygdens vidkommande. Det är därför jag tror, att denna kammare lugnt kan avvakta händelsernas gång.

Jag ber att få instämma med reservanterna och yrka avslag på utskottets hemställan.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle avslå såväl ut-

Ang. ändring
i vissa fall
av bestämmel-
sorna om
häradssting
m. m.
(Forts.)

Ang. ändring
i vissa fall
av bestämmel-
serna om
häradssting
m. m.
(Forts.)

skottets hemställan som den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 29, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 43.

Vid ånyo skedd föredragning av lagutskottets den 1 och 3 innevarande maj bordlagda utlåtande nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område m. m., biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets den 3 och 4 i denna månad bordlagda utlåtande nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av Karlbergs kungsgård m. m. samt i ämnet väckt motion.

Detta utlåtande företogs punktvis till avgörande, och blev vad utskottet hemställt i avseende å var och en av punkterna I—III bifallet.

Föredrogs ånyo statsutskottets den 3 och 4 innevarande månad bordlagda utlåtanden:

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående stat för hantverksskolan i Kristinehamn för blindas m. m.;

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående de vissa anstalter tillkommande understöd för där intagna sinnesslöa, blindas dövstumma och fallandesjuka, som tillerkänts pensionstillägg eller understöd enligt lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring;

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av löneförhöjning åt vissa befattningshavare hos general-tullstyrelsen;

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående arvode för år 1916 till en särskild sjöåklagare hos kommerskollegium;

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till resekostnader för meddellösa arbetssökande;

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för kommunerna inom lappmarksföggeriet av Västerbottens län från skyldighet att välja ombud i markegångsnämnd m. m.; och

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i avlöningsreglementet för tjänstemän vid statens järnvägar.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets den 3 och 4 innevarande maj bordlagda utlåtande nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i villkoren för åtnjutande av det Ostkustbanans aktiebolag beviljade låneunderstöd.

Om ändrade villkor för låneunderstöd åt Ostkustbanans aktiebolag.

I en till riksdagen den 5 mars 1915 avlåten, till statsutskottets förberedande behandling remitterad proposition, nr 58, hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva, att Ostkustbanans aktiebolag, som jämlikt beslut av 1913 års riksdag under vissa närmare angivna villkor beviljats ett låneunderstöd av 3,000,000 kronor, finge åtnjuta ifrågavarande understöd i huvudsaklig överensstämmelse med de ändrade villkor, som i statsrådsprotokollet angivits.

Utskottet, som ansett sig icke kunna tillstyrka antagande av det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget i oförändrat skick, hade i nu föredragna utlåtande hemställt, att riksdagen måtte medgiva, att Ostkustbanans aktiebolag, som jämlikt beslut av 1913 års riksdag under vissa närmare angivna villkor beviljats ett låneunderstöd av 3,000,000 kronor, finge åtnjuta ifrågavarande understöd i huvudsaklig överensstämmelse med av utskottet förordade, ändrade grunder.

Herr C a v a l l i: Jag skulle icke vara uppriktig, om jag icke gärna vidginge, att sällan, om ens någonsin, ett utskottsbetänkande berett mig en så angenäm överraskning, som det nu föredragna statsutskottets utlåtande nr 73. Statsutskottet har nämligen genom sitt förslag undanryckt den farliga grund, å vilken den kungl. propositionen var fotad, och dymedelst paralyserat de betänkliga konsekvenser, som skulle ha blivit en följd av bifall till denna proposition. Man kan därför enligt min uppfattning icke vara annat än statsutskottet tacksam för de förändringar, grundliga och genomgripande, som av utskottet vidtagits. Utskottet har fört frågan tillbaka till samma

*Om ändrade
villkor för
låneunderstöd
åt Ostkust-
banans aktie-
bolag.*

(Forts.)

punkt, på vilken denna fråga i stort sett stod genom 1913 års beslut, ty den ändring, utskottet vidtagit i fråga om tiden för inteckningens avlämnande, är mera formell och utan reell innebörd. Om man således säger, att frågan blivit återförd till samma punkt, på vilken den stod år 1913, kunde därmed allt vara sagt, och det är det också, såvitt det gäller tillvaratagande av statsverkets rätt. Men det finns en annan sida av frågan, som, förmenar jag, icke bör förbigås, nämligen den nationalekonomiska sidan, och det är till den jag nu ämnar vända mig. Jag vet visserligen, att frågan är avgjord på förhand. Här finnas icke många i riksdagen, som icke äro beslutna att bifalla utskottets hemställan, och jag har därför anledning att yttra mig mycket kort. Jag skall också göra det. Varför jag i alla fall yttrar mig, är, att jag verkligen vill hava fastslaget, att jag icke har någon del i det beslut, som riksdagen nu går att fatta.

Vad är det nu för affär, man vill sätta i gång, och sätta i gång nu genast? Jo, det är ett företag, om vars kostnad man saknar uppgift, och anledningen till denna bristande upplysning kan inhämtas av den kungl. propositionen. Men en sak beträffande kostnaden vet man, och det är minimisiffran. Denna är 26 miljoner kronor. Vad har bolaget för medel att möta denna kostnad med? Det har ett inbetalt aktiekapital på 8 miljoner kronor kontant och dessutom vissa prestanda uppskattade till 2 miljoner kronor; prestanda, om vars värde man dock icke kan få någon säker föreställning genom propositionen. Men jag skall icke upptaga den punkten utan godtaga dessa 2 miljoner. Vidare har man ett lån av staten på 3 miljoner kronor på vissa av riksdagen fastställda villkor, och sedan uppstår ett gapande hål av minst 13 miljoner kronor. På vad sätt skall man anskaffa dessa 13 miljoner kronor? Jo, man hade vid krisens början i somras grundad förhoppning — intet skriftligt avtal var ännu träffat — men man hade grundad förhoppning om att tre stora banker skulle försträcka dessa 13 miljoner kronor. Vid krisens inträde drogo dessa banker sig tillbaka. Vad man för närvarande vet om anskaffandet av dessa 13 miljoner är, att en av dessa tre banker definitivt dragit sig tillbaka, och vad de två andra beträffar, så vet man, att — de ingenting lovat. Nu kan man fråga, vad statsmakterna ha att göra med, om, trots detta, de enskilda aktieägarna med risk för sitt kapital sätta företaget i gång. De få disponera sina pengar och förfoga över sitt kapital som de vilja. Förvisso, under förutsättning att icke staten medverkar till företagets igångsättande, ty då ha statsmakterna, förmenar jag, rätt och, jag vill tillägga, skyldighet, att vaka över även aktieägarnas intressen. Nu händer det ju här i vår tid, vilken säges vara utmärkt av en stor lust att sätta affärer av åtskilliga slag i gång, att det verkligen finns enskilda personer, som starta affärer efter samma grunder som detta företag. De ha ett visst belopp, men resten ha de icke. Vad ha de då? Jo, de ha förhoppningar, liksom man i detta fall har förhoppningar om att framdeles få låna nödiga medel. Nu händer det understundom och icke så sällan, att affärer grundade på sådant sätt nå ett resultat, som visserligen icke var affärens mål, och det är att det går illa, mycket

illa, och allmänheten, som hör detta, är nog hjärtlös att säga: det var inte mer än rätt åt dem! Kan det finnas fog för att föra fram affärer av allmän natur efter samma grund, nämligen genom att grunda dem, icke på realiteter utan på förhoppningar? Ja, svarar Ostkustbanans styrelse, och förmenar, att det torde med full tillförsikt kunna motses, att penningmarknaden skall inom icke alltför lång tid återgå till normala förhållanden. Ja, det är en optimism, som icke lämnar någonting övrigt att önska. Föredragande departementschefen är visserligen icke så optimistisk men han säger likväl, att det lär vara sannolikt, att den av världskriget föranledda krisen då skall vara överstånden och på den grund kunna antagas, att uppåtgående konjunkturer med bättre ekonomiska förhållanden då skola föreligga. Ja, mina herrar, vad är detta, uttryckt på vanlig svenska? Jo, det är lösa gissningar och förmodanden, och det är fullkomligt lika befogat att säga motsatsen. Och för resten, det är ett rätt så klent yrke att i nutiden förespå framtiden, ty händelserna slå rätt ofta den som ägnar sig åt spådomsyrket på fingrarna. och te sig helt annorlunda än man väntar. Då jag nu uttalat min mening om spådomskonsten, skall jag väl akta mig för att själv ge mig in på den. Men man har rättighet att framhålla, vad som måste vara en logisk följd av vissa givna förhållanden. I dessa tider under nu pågående krig förstöras omätliga värden, jag skulle nästan våga säga, var dag. Vad är den logiska följden av detta? Jo, det är att det lösa kapitalet måste bli dyrt, mycket dyrt att hyra, om det kan uppbringas.

Jag har med dessa ord velat angiva, varför jag icke biträder den kungl. propositionen. Jag yrkar avslag på densamma och då givetvis också på statsutskottets hemställan, på det att riksdagen och bolaget må stå, där de stodo 1913.

Herr statsrådet von Sydow: Herr talman! Till en början vill jag meddela, att jag för min del icke har någonting att erinra mot de ändringar och jämkningar i Kungl. Maj:ts förslag, som innefattas i statsutskottets utlåtande. Genom ett bifall till detta undanröjes nämligen för Ostkustbanan det hinder, som hittills förelagat att omedelbart sätta arbetet i gång och använda de 10 miljoner kronor, som för närvarande stå till förfogande för ändamålet. Det blir således möjligt att redan nu kunna börja företaget, innan bolaget visat sig förfoga över resterande 13 miljoner kronor. Man vinner sålunda det mål, som framför allt avses i den kungl. propositionen. Då nu bolagets styrelse också förklarat sig villig att tillstyrka bolagsstämmans antagande av det förslag, som innefattas i utskottets betänkande, har jag för min del icke anledning att gå in på en jämförelse mellan de fördelar och olägenheter, som å ena sidan den kungl. propositionen och å andra sidan statsutskottets förslag innebära.

Jag skall emellertid nu be att få något yttra mig i anledning av den siste ärade talarens anförande. Det är ju givetvis en vanskelig sak att opponera emot en motståndare sådan som herr Cavalli, vilken besitter stor och obestridd auktoritet på det område, om vil-

Om ändrade villkor för låneunderstöd åt Ostkustbanans aktiebolag.
(Forts.)

Om ändrade
villkor för
låneunderstöd
åt Ostkust-
banans aktie-
bolag.
(Forts.)

ket här är fråga. Jag skall emellertid göra ett försök och framhålla några faktiska förhållanden, som enligt min mening äro ägnade att ställa frågan i något annat ljus, än han ansett lämpligt göra. Till att börja med frågade herr Cavalli: vilket företag är det man här vill gynna? Han riktade sig, vill det synas, emot själva företagets karaktär. Den frågan hade jag trott vara avgjord genom det beslut, som riksdagen tämligen enhälligt fattade år 1913 och som väl innebar, att företaget är av den karaktär, att det är väl värt understöd från statsmakternas sida.

Den ärade talaren riktade sig emellertid väsentligen mot det, låt oss säga, lättsinne, som möjligen kan ligga däri, att man sätter i gång företaget, innan man har full visshet om att hela det kapital, som erfordras för verkets fullbordande, ligger färdigt. Han stämpade som en oberättigad optimism de förhoppningar, som uttalats dels av bolagets styrelse och dels, fast i något mindre kraftig form, av mig till statsrådsprotokollet. Bärkraften av dessa förhoppningar är väl delvis beroende på den nuvarande finansiella situationen i Sverige, och jag tror icke, att man för närvarande har någon större anledning till svartmålningar i detta avseende. Jag skall be att till belysande härav få anföra några siffror. Jag har försökt att skaffa mig en bild av penningmarknadens ställning här i riket för närvarande, jämförd med förhållandena före krigsutbrottet. De data, till vilka relationstalen här hänföra sig, äro dels den 30 juni 1914, således en tidpunkt, då preludierna till det stora världsdramat ännu icke kunnat göra sig gällande och verka på något sätt deprimerande på penningmarknaden, och dels den 31 mars 1915, den sista dag, från vilken vi ha några siffror.

Vad nu till en början beträffar *privatbankernas* ställning dessa båda dagar, finner man, att bankernas *inlåning* den sista juni 1914 uppgick till 1,767,1 miljoner, men den sista mars 1915 hade detta belopp stigit till 1,905,2 miljoner kronor. Bankerna hade sålunda under tiden juli 1914—mars 1915 ökat inlåningen från allmänheten med icke mindre än 138,1 miljoner kronor. Att detta belopp är anmärkningsvärt stort, finner man därav, att tillväxten under de sista åren, räknat för helt år, varit väsentligt mindre. Under hela 1914 var således tillväxten 97,9 miljoner och 1913 91,2 miljoner; under år 1912 uppgick inlåningsökningen till icke fullt 75 miljoner kronor. Jag vill ej lämna oanmärkt, att denna ökning på 138 miljoner kronor fördelar sig så, att omkring 127 miljoner falla på avistaräkningar, under det att 10,7 miljoner falla på kapital- och depositionsräkningar. Det rätt betydelsefulla förhållandet framträder således, att allmänheten huvudsakligen placerat sina penningar på kort tid, under det att den varit mer förbehållsam med att för längre tid låsa fast desamma. Detta är givetvis beroende på de allvarliga och oroliga tiderna; man vill ha möjlighet att komma åt sina pengar, när det är behöfvligt. Jag vill också nämna, att denna proportion mellan avistaräkningar och depositionsräkningar är ogynnsam för den tid, varom jag nu talat, i jämförelse med vanliga förhållanden. Privatbankernas *utlåning* hade under samma tid ökat med 102,5 mil-

joner kronor. Den är alltså ungefärligen 35 miljoner kronor mindre än inlåningen. Skillnaden torde till allra största delen hava placerats i obligationer. Bankernas rediskonteringsskuld uppgick den sista mars 1914 till 94 miljoner kronor. I medeltal hade de tre föregående åren denna rediskontering uppgått till respektive 118,6 och 124 och 96,6 miljoner kronor. Det är således tydligt, att privatbankerna under nu ifrågavarande tid väsentligt mycket mindre än under vanliga förhållanden ansett nödigt att lita till riksbankens hjälp.

Nu kan man möjligen tro, att förhållandet är ett annat med *sparbankerna*, som speciellt ha hand om småfolkets medel. Jag har därför sökt skaffa mig en överblick även över dessa bankers förhållanden och införskaffat uppgifter från ett femtiotal, närmare bestämt 46, representativa sparbanker inom olika delar av riket, enligt en förteckning, som jag för detta ändamål fått från bankspektien. Man finner därav det ganska intressanta förhållandet, att under det insättarnas behållning i dessa 46 sparbanker den 30 juni 1914 steg till 468,257,200 kronor, detta belopp den 31 mars ökats till 491,617,745 kronor, en ökning således av bortemot 24 miljoner kronor. I själva verket finner man, att en minskning inträtt endast i fråga om sex av dessa sparbanker. Och det kan i detta sammanhang förtjäna särskilt anmärkas, att bland dessa äro Gävleborgs läns sparbank och sparbanken i Härnösand, således sparbanker just i de landsändar, om vilka det här är fråga — en ytterligare anledning för staten att animera till företagsamhet i dessa trakter. För fullständighetens skull bör jag kanske nämna, att insättarnas behållning i *postsparbanken* under denna tid minskats med i runt tal 3 miljoner kronor, en naturlig följd av den för postsparbanken ogynnsamma räntan under dessa tider.

Jag skall icke tillåta mig att draga några mera vittgående slutsatser av de siffror jag här framlagt. Jag gör det så mycket mindre, som det naturligtvis är axiomatiskt, att i dessa allvarliga och ovissa tider det är ytterst angeläget, att den svenska penningmarknaden konsoliderar sig. Men jag tror mig å andra sidan, med dessa siffror för ögonen, kunna säga, att en sådan konsolidering under dessa tider ägt rum, och att vi med avseende å betalningsmöjligheter för närvarande befinna oss i en jämförelsevis lycklig ställning. Det är nu visserligen sant, såsom den siste ärade talaran anförde, att den utländska penningmarknaden sannolikt är för en jämförelsevis lång tid framåt stängd för oss, och att de pengar vi tilläventyrs kunna få hyra därute bliva dyra. Men vi hava också under denna tid fått erfarenhet om att den svenska penningmarknaden, i väsentligt högre grad, än man tidigare kunnat ana, är maktigt att tillgodose landets eget lånebehov.

Med vad jag sålunda sagt tror jag, att jag givit skäl för det berättigade i en något mer optimistisk syn på möjligheten att efter något år förskaffa det nödvändiga kapitalet för Ostkustbanans fullbordande. Jag har så mycket större anledning till denna optimism, som jag från samtliga deltagarna i det bankkonsortium, varom här talats — med undantag givetvis av den största — fått mottaga

Om ändrade villkor för låneunderstöd åt Ostkustbanans aktiebolag.
(Forts.)

Om ändrade villkor för låneunderstöd åt Ostkustbanans aktiebolag.

(Forts.)

försäkringar om deras intresse för återupptagande av förhandlingarna rörande lånet, när tiden är därtill lämplig. Att bestämma tidpunkten därför är naturligtvis för närvarande omöjligt, men jag har, med hänsyn till de faktiska förhållanden jag omnämnt och naturligtvis under förutsättning att vi icke plötsligen dragas in i kriget — en omständighet, som man måste räkna med — velat framhålla, att det finnes goda utsikter för att företaget skall bringas till fullbordan. Vad jag framför allt anser mig kunna påstå, är att, om man jämför det kapitalutlägg, varom här är fråga, med den allmänna finansiella ställningen, sådan den nu ter sig, jag icke tror, att detta kapitalutlägg kan hava någon egentlig inverkan i detta hänseende. Det är ju nämligen icke så, att det är fråga om ett stort kapitalutlägg på en gång av 13 miljoner kronor, ännu mindre av 26 miljoner kronor. Nej, det är fråga om ett successivt skeende kapitalutlägg av 4 miljoner kronor årligen under loppet av 6 à 7 år, och på det sätt statsutskottet lagt sitt betänkande, kan det dessutom bliva fråga om ett avbrott på ett och annat år. Jag tror icke, att ett sådant kapitalutlägg på 4 miljoner kronor om året kan hava någon större inverkan på vår allmänna ekonomiska ställning. Jag tror det så mycket mindre, som det icke är fråga om export eller förstörande av kapital; det gäller i själva verket endast en omplacering av kapital. Den allra största delen av de pengar, som här skola nedläggas, kommer att utgå i form av arbetslöner, i form av jordlösen, i form av ersättning för beställda maskiner o. d., och det är endast en ringa bråkdel därav, den som kan behövas för inköp av räls, som möjligen kan komma att exporteras till utlandet. Enligt min mening är det sålunda sannolikt, att en stor del av dessa pengar, som komma att tagas ut ur bankerna, kommer att vända tillbaka till bankerna eller sparbankerna.

Om man nu emellertid också vill tillerkänna de betänkligheter, som herr Cavalli framförde, en ingalunda ringa betydelse, gäller det å andra sidan att väga dessa betänkligheter mot de fördelar man har av att sätta i gång byggandet av ostkustbanan. I det avseendet föreligger ju särskilt i statsutskottets utlåtande en uttömmande utredning. Det visar sig, att arbetslösheten på områdena i fråga, väg- och vattenbyggnadsfacket och grovarbetarfacket, redan nu är synnerligen stor och att den framför allt till hösten och nästa vår sannolikt kommer att betydligt ökas. Då är det ju ett statsintresse av eminent betydelse att söka, genom att sätta i gång arbeten, bereda dessa arbetslösa arbetare förtjänst. Jag tillåter mig erinra, att icke mindre än 600 arbetare nu uppe på eventuella arbetsplatser avvakta ett riksdagens beslut, som skall möjliggöra, att detta företag snart skall komma till utförande. Det är ju också att märka, att de pengar, som här skola utläggas, närmast de 10 miljoner, som banbolaget självt hopbringat, samlats just för detta speciella ändamål. Med ett oerhört tålamod och, man kan säga, trosvisshet ha dessa pengar samlats uppe i de bygder det nu gäller att tillgodose.

För min del tror jag icke, att kammaren fattar något lätt sinnigt beslut genom att nu giva sitt bifall till statsutskottets förslag. Tvärt-

om tror jag, att kammaren därigenom gagnar icke blott dessa bygder utan hela vårt land.

*Om ändrade
villkor för
låneunderstöd
åt Ostkust-
banans aktie-
bolag.
(Forts.)*

Herr Swartz: Efter det anförande vi nu hört från statsrådsbänken torde det icke vara synnerligen mycket att tillägga, åtminstone icke från statsutskottets sida, som ju även av den första ärade talaren fått erkännande för det sätt, varpå statsutskottet försökt att ur statens synpunkt lägga denna fråga, ett erkännande, som jag å statsutskottets vägnar ber att få tacksamt kvittera.

Jag anhåller emellertid att få ytterligare något understryka den synpunkt herr statsrådet framhöll med avseende på vikten och betydelsen av att sätta i gång detta arbete nu med hänsyn till den redan befintliga och än mer den hotande arbetslösheten. Därvidlag vill jag nu endast fästa uppmärksamheten på det uttalande, som den första talaren gjorde och vars berättigande jag är böjd att erkänna, nämligen att man efter krigets slut antagligen har att räkna med en period av dyrare penningar. Men om så är, synes det ligga stor vikt på att så snart som möjligt sätta igång dessa arbeten, innan arbets- och materialprisen bliva alltför mycket höjda, vilket naturligtvis blir en följd av den av honom förespådda dyrheten på pengar efter krigets avslutande.

En annan sak, som jag också vill fästa uppmärksamheten på, är den, att det antagligen blir ganska ont om arbetskrafter efter kriget, visserligen icke direkt i vårt land, men i våra grannländer, och det kan mycket väl hända, att det blir en stark sugning av arbetskrafter från vårt land till utlandet i form av ökad emigration. Under sådana förhållanden tror jag, att det även ur den synpunkten kan hava sitt berättigande och vara av stor betydelse att hava i gång ett arbete av den omfattning, som Ostkustbanan representerar.

Jag vill endast tillägga ett enda litet ord med anledning av ett yttrande, som fälldes av den första ärade talaren. Han förklarade, att staten genom att medverka till företagets igångsättande iklädde sig ett stort ansvar gent emot Ostkustbanans aktieägare. Om jag nu också erkänner, att ett sådant uttalande måhända i någon mån kunde vara berättigat med hänsyn till den läggning förslaget hade, då det först framkom, skulle jag dock vilja påstå, att aktieägarna icke gärna kunna, såsom statsutskottet lagt frågan, komma med ansvarspåståenden mot eller lägga något moraliskt ansvar på staten, för den händelse man igångsätter arbetena och sedermera icke lyckas fullfölja dem såsom man hoppats. Det är alldeles tydligt frånsagt, att det icke är något statslån att vänta, förrän aktieägarna presterat sina 10 miljoner kronor och visat, att genom upplåning eller på annat sätt medel anskaffats, så att tillräcklig tillgång finnes för att tillsammans med statslånet kunna fullborda banbyggnaden efter den arbetsplan och de kostnadsberäkningar, vilka med avseende å det vid den tiden återstående arbetet skola vara

Om ändrade villkor för låneunderstöd åt Ostkustbanans aktiebolag.

(Forts.)

uppgjorda samt granskade av vederbörande statsmyndigheter. Med de villkoren och på det sättet frånsagt kan jag icke föreställa mig, att staten skulle kunna på något vis anses gent emot aktieägarna åtaga sig annat ansvar, än staten kan stå för. Jag hemställer, herr talman, om bifall till statsutskottets förslag.

Herr Ekman, Carl Gustaf: I den nu diskuterade frågan, under vilka villkor det av staten 1913 beviljade låneunderstödet skall utgå, har jag icke annat yrkande att göra än om bifall till statsutskottets hemställan, som jag även biträdde vid frågans behandling i utskottet. Då det här emellertid är det sista tillfället, då frågan om denna banas sträckning kan föras på tal i riksdagen, enär regeringen förmodligen om några dagar går att fastställa dess sträckning, och det förefaller mig, som om ett stort ortsintresse i detta hänseende vid frågans behandling verkligen i viss mån förbisetts, ber jag att i sådant avseende få säga några ord. Jag skall icke alls bliva så mångordig.

Jag vill erinra om, att då riksdagen år 1913 biföll den kungl. propositionen om låneunderstöd av 3,000,000 kronor till Ostkustbanan, riksdagen själv medgav, att beträffande denna banas sträckning mellan Hudiksvall och Sundsvall man hade att välja på två olika linjer, av vilka den ena, den östliga, betecknas såsom »Njurunda-linjen», och den andra, den västliga, såsom »Hassela—Bergsjö-linjen». Utav dessa bleve visserligen den senare omkring 20 kilometer längre än den förstnämnda, men den skulle det oaktat ställa sig omkring 249,000 kronor billigare i anläggning. Då den dessutom troddes kunna erbjuda vissa andra fördelar, föreställde sig riksdagen, att innan planen för banan av Kungl. Maj:t fastställdes, en allsidig utredning skulle verkställas rörande de båda linjernas betingelser och företräden.

Rörande den västliga linjen behöver icke någon tvekan råda. Dels skulle genom den möjliggöras, att Ostkustbanan sluppe uppehålla och trafikera den nuvarande smalspåriga Norra Hälsinglands järnväg, som i sitt nya isolerade skick förutsätter omlastning av allt gods mellan denna bana och Ostkustbanan; dels och framför allt, skulle hela den stora ort, som omger Norra Hälsinglands järnvägs övre del, vilken ort saknar annan ut- och införselled, genom en bredspårig bana Bergsjö—Hassela på ett helt annat sätt komma i tillfälle att avyttra sina produkter av olika slag. Ostkustbanans trafikområde skulle genom valet av den linjen faktiskt komma att utvidgas och därmed banans allmänt ekonomiskt befruktande betydelse väsentligt ökas.

Nu har emellertid i det förslag till arbetsplan, ritningar och kostnadsberäkningar, som ingavs till Kungl. Maj:t den 17 sistlidne februari, Ostkustbanebolagets styrelse under åberopande av vissa därtill fogade yttranden och beräkningar funnit sig böra, utan att, såvitt jag förstår, en sådan utredning, som riksdagen åsyftade, här föreligger, livligt förorda den s. k. östra

linjen. Därvid anföres som huvudskäl emot den västra linjen, att den skulle bliva 20 kilometer längre. Denna omständighet har tydligen också varit ett avgörande skäl för de städer, som äro intresserade i företaget, och även på en hel del andra håll synes den ha bestämt ståndpunkten vid val av linje.

Det har därför uppkommit fråga, huruvida icke det av mig omnämnda ortsintresset kunde tillgodoses utan förlängning av banan eller med endast en mindre förlängning av densamma. Man har sålunda ifrågasatt, att banan skulle ledas efter Norra Hälsinglands järnväg från Hudiksvall till Bergsjö, men därifrån vika av åt nordost över Gränsfors till Gnarp, varigenom den skulle förlängas med endast 6 kilometer. Mot detta förslag har den erinran riktats, att ehuru det icke kunde sägas, att det skulle bliva någon minskning i trafikinkomster, en förlängning av banan dock skulle komma till stånd.

Men då föreligger ytterligare ett annat alternativ, som icke innebär en förlängning, utan faktiskt en förkortning i jämförelse med den av banans styrelse förordade sträckningen. Det är nämligen föreslaget, att man skulle välja en sträckning Steg—Strömma—Stering—Stocka by. I stället för att välja detta alternativ har styrelsen föreslagit att gå öster om Harsjön genom en synnerligen oländig och folkfattig terräng till Stocks, varigenom banans längd skulle ökas med omkring 2 kilometer. Såsom motiv för en sådan anordning har man visserligen kunnat åberopa en viss aktieteckning, men det förhåller sig faktiskt så, att merkostnaderna i anläggning för den förordade linjen gå till högre belopp än nämnda aktieteckning inbringar, och således skulle, såvitt jag kan se, Ostkustbanan genom valet av denna väg icke förbättra sin ställning vare sig ifråga om omedelbara anläggningskostnader eller i fråga om den framtida bärigheten. Bolagets verkställande direktör kapten K. A. Lagergren har också i en till Harmångers kommun ställd skrift själv vitsordat, att sträckningen Steg—Strömma—Stocka by ställer sig för bolaget avsevärt fördelaktigare än den av banans styrelse nu förordade linjen. Om man valde linjen Steg—Strömma—Stocka by och i stället för att förlänga Norra Hälsinglands smalspåriga järnväg utvidgade densamma till bredspårig, skulle orterna kring Bergsjö få sina intressen för denna bana väsentligt förökade. Jag vill därför, då jag vet att framställning angående det sista alternativet i dessa dagar inkommer till regeringen, till densamma uttala en vördsam hemställan, att den i detta sista alternativ ifrågasatta förändringen må bliva ur alla synpunkter orpartiskt prövad.

I detta sammanhang torde också böra erinras, att det förefaller, som om statsmakterna skulle hava en viss moralisk förpliktelse mot en ort, som tidigare iklätt sig stora utgifter för att få en egen kommunikationsled. Så länge denna nådde direkt fram till en stad med en god hamn, medförde den givetvis för orten helt andra fördelar, än den skulle få, sedan den blivit avklippt på ungefär halva längden. Det förefaller, ur denna synpunkt

Om ändrade villkor för låneunderstöd åt Ostkustbanans aktiebolag.

(Forts.)

*Om ändrade
villkor för
låneunderstöd
åt Ostkust-
banans aktie-
bolag.*

(Forts.)

sett, som man skulle hava en viss rätt att fordra, att hänsyn toges till detta ortsintresse, så mycket hellre som det synes mig kunna ske, utan att vare sig Ostkustbanans bolag eller de nya trafikintressenterna komma att förorsakas någon förlust genom förändringen.

I det läge, frågan nu föreligger, har jag icke annat yrkande att göra än om bifall till utskottets hemställan.

Herr C a v a l l i: Chefen för civildepartementet gjorde i sitt anförande en erinran mot vad jag sagt angående det företag, som nu skulle sättas i gång. Han utgick därvid från att frågan vore avgjord genom riksdagens beslut 1913. Men för den, som velat följa med tankegången i mitt anförande, torde det vara tydligt, att det icke var emot företaget sådant det beslutades år 1913, som jag tillät mig rikta en kritik, utan det var emot företaget av år 1915. Skillnaden mellan dessa är, att 1913 förut-sättningen var den, att bolaget skulle till sin disposition äga de 13 miljoner, om vilka jag talat, nu är det fråga om *förhoppning* att i en framtid möjligen kunna anskaffa dem.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talman-nen yttrade, att beträffande förevarande utlåtande yrkats, dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle avslå såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets den 3 och 4 i denna månad bordlagda utlåtande nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss utfästelse till Stockholms stad rörande västra stambanans framdragande över den föreslagna s. k. Hammarbyleden, biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av bevillningsutskottets den 3 och 4 innevarande månad bordlagda betänkanden:

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förändring av tullsatserna å socker samt om ändrad lydelse av § 13 i förordningen med tulltaxa för inkommande varor, och

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utsträckning av tiden för tullfri disposition av tullpliktiga utställningsföremål, som införts till Baltiska utställningen i Malmö år 1914, biföll kammaren vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets den 3 och 4 innevarande maj bordlagda memorial:

nr 33, angående användande av riksbankens vinst för år 1914, och nr 34, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om höjning av anslaget till arvoden åt extra ordinarie tjänstemän och vaktmästare samt till belöning för extra arbeten, biföll kammaren vad utskottet i dessa memorial hemställt.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts under dagen avlämnade proposition nr 195, med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 och 6 §§ i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänst innehavares rätt till pension m. m.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts under sammanträdet avlämnade proposition nr 196, med förslag till förordning om krigskonjunkturskatt.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner:

nr 197, angående upptagandet i 1916 års riksstat av inkomsten av en krigskonjunkturskatt m. m.;

nr 198, angående upptagandet i 1916 års riksstat av medel från statsverkets kassafond; och

nr 199, angående täckande av kostnader, som avses i § 63 regeringsformen.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående årligt understöd åt linjearbetaren vid telegrafverket Lars Nordins änka Katarina Helena Nordin, född Zetterberg; och

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för riksbanken under viss tid från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld.

Herrar *Petrén* och *von Koch* väckte en motion, nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till alkoholistvården.

Denna motion blev på begäran bordlagd.

Vid föredragning av ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 330, innehållande nämnda kammares beslut över dess femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 9, i anledning av väckt

motion om anordnande av andra kammarens justeringsrum till rum för förtroenderåden inom två av kammarens partier, beslöt första kammaren hänvisa detta ärende till sitt tillfälliga utskott nr 2.

Anmälades och bordlades lagutskottets utlåtande nr 32, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om äktenskaps ingående och upplösning m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Justerades tolv protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,31 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
